

Stockholms
stad

Miljö- och klimathandlingsplan 2022

Kungsholmens stadsdelsförvaltning

[stockholm.se](https://www.stockholm.se)

MILJÖ- OCH KLIMATHANDLINGSPLAN 2022 KUNGSHOLMENS STADSDELSFÖRVALTNING

Innehåll

Inledning.....	3
1. Stadens arbete med miljö-, klimat och hållbarhet	4
Stockholms Miljöprogram 2020 – 2023.....	4
<i>Stadens sju miljömål</i>	<i>4</i>
Stockholms Klimathandlingsplan 2020 - 2023.....	9
Agenda 2030.....	9
2. Miljö-, klimat och hållbarhet i VP Kungsholmen 2022.....	12
Mål 1 Ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040	13
MÅL 2 En fossilfri organisation 2030	14
MÅL 3 Ett klimatanpassat Stockholm	15
Mål 4 Ett resurssmart Stockholm	17
Mål 5 Ett Stockholm med biologisk mångfald	18
Mål 6 Ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö.....	20
Mål 7 Ett giftfritt Stockholm	21
Agenda 2030 på Kungsholmen.....	22
3. Kungsholmens arbete med miljö, klimat- och hållbarhet	22
Samverkan och kommunikation.....	22
<i>Tema Klimatsmart mat.....</i>	<i>23</i>
<i>Kunskapshöjande insatser.....</i>	<i>25</i>
<i>Kommunikation</i>	<i>25</i>
Ekonomi och uppföljning.....	27

<i>Hållbara inköp och upphandling</i>	27
<i>Uppföljning</i>	29
4. Budgetens direktiv till samtliga nämnder och bolagsstyrelser	29
Miljö och hållbarhet i stadens budget 2022.....	29
<i>Nämnder och bolagsstyrelser</i>	32
<i>Stadsdelsnämnderna</i>	33
<i>Förskoleverksamheten</i>	33
<i>Socialtjänsten</i>	34
<i>Äldreomsorgen</i>	34
<i>Parkmiljöavdelningen</i>	34
<i>Lokalenheten</i>	36
5. Exempel på åtgärder i miljöprogrammet	38
6. Stöd och system i miljöarbetet	45

Inledning

Kungsholmens lokala miljö- och klimathandlingsplan är framtagen som stöd för miljö-, klimat och hållbarhetsarbetet på Kungsholmen under 2022 med sikte även på 2023. Handlingsplanen uppdateras årligen inför kommande års verksamhetsplan. Den ska tydliggöra vad vi har att arbeta med i stadsdelen inom miljö- och klimatområdet. Den ska också peka på de viktigaste målen och programmen som finns inom miljö, klimat och hållbarhet inom Stockholms stad, och även visa på de stöd och system som finns att använda.

Stockholms Miljöprogram 2020-2023 är byggt runt sju övergripande mål med 16 underliggande etappmål. Denna målindelning får här fungera som en struktur för de olika miljöområdena och åtgärderna. Även Klimathandlingsplan 2020-2023 är ett centralt dokument för klimatarbetet. En kort beskrivning ges även av denna.

Därefter beskrivs kort stadens arbete, enligt budgeten, med Agenda 2030. Varje mål i agendan har tillskrivits en eller två förvaltningar eller bolag som har uppföljningsansvar. Stadsdelsförvaltningarna ska arbeta med alla mål.

Nästa del av handlingsplanen består av det miljö- och klimatarbete stadsdelen beskriver i verksamhetsplanen för Kungsholmen 2022. Det arbetet är här inlagt i miljöprogrammets målstruktur. Detta för att lätt kunna följa utvecklingen i ILS-cykeln över tid och för att utgöra ett avstamp för kommande miljö- och klimatarbete 2023.

Här följer sen stadsdelens lokala arbete med miljö-, klimat och hållbarhet. Budgeten anger att staden ska samverka brett för att nå önskvärda synergier. Ett särskilt samverkansområde för förvaltningen 2022 är Tema klimatsmart mat. Särskilt fokus riktas också under året mot kemikalier och plast. Agenda 2030 skall genomsyra arbetet, och återkommer genom handlingsplanen med dess symboler.

Därefter följer hur stadens budget för 2022 beskriver stadens miljö- och klimatarbete. Denna del anger att alla nämnder och bolagsstyrelser ska arbeta ur ett miljö- och klimatperspektiv. Den specificerar också vad stadsdelsnämnden förväntas arbeta med. Utöver detta har stadsdelsnämndernas förskolor, äldreomsorg, kultur och fritid, och parkmiljöavdelningar särskilda miljö- och klimatdirektiv.

Miljöprogrammet ger en lång rad förslag på åtgärder för att nå etappmålen under dess programperiod 2020-2023. Dessa är listade här i sin helhet. En kort redogörelse för stadsdelens stöd och system i miljöarbetet följer och avslutas med en sammanställning av stadens miljö- och klimatkument, samt dokument kopplade till Agenda 2030.

1. Stadens arbete med miljö-, klimat och hållbarhet

Stockholms Miljöprogram 2020 – 2023

Stadens miljöprogram antas av kommunfullmäktige. Miljöprogrammet är integrerat i stadens överordnade system för ledning och uppföljning av all verksamhet och ekonomi, ILS, vilket innebär att nämnden eller bolagsstyrelsen i sina verksamhetsplaner ska redovisa hur de avser att bidra till att staden når dessa mål och genom uppföljning av mål och indikatorer redovisa hur arbetet går. Miljöprogrammet fastställer även genomförande och uppföljningsansvariga nämnder och bolagsstyrelser.

Miljöprogrammet fastställer inte vilka konkreta åtgärder som ska genomföras inom verksamheterna eller kostnadsberäknar dessa. Nämnd eller bolagsstyrelse med utpekad genomförandeansvar för ett etappmål har ansvar för att i sin verksamhetsplan formulera mål, samt indikatorer och aktiviteter som syftar till att uppfylla miljöprogrammets mål och själva avgöra och besluta om de mest kostnadseffektiva åtgärderna. På så sätt kompletteras de av kommunfullmäktige fastställda indikatorerna med indikatorer som formuleras av nämnder och bolagsstyrelser. Miljöprogrammets förslag till indikatorer fastställs i samband med kommunfullmäktiges budget på kommunfullmäktigenivån. På nämnds- och bolagsnivå fastställs dessa i verksamhetsplanerna. Indikatorerna ska utvärderas kontinuerligt och kompletteras och revideras i budgetprocessen om de inte bedöms vara fullgoda och ändamålsenliga för uppföljningen.

Stadens sju miljömål

Miljöprogram 2020 - 2023 är strukturerat utifrån de högst prioriterade målen för Stockholms miljö på lång sikt, det vill säga fram till 2030 eller längre. De prioriterade målen omfattar var för sig ett antal etappmål för programperioden 2020–2023. Sammantaget lägger miljöprogrammet fast sju prioriterade mål för Stockholms livsmiljö, 16 etappmål och förslag på indikatorer. Denna precisering av målen på lång och kort sikt ska ge en tydlig bild av hur staden säkerställer en långsiktigt hållbar utveckling. I programmets målbeskrivningar tydliggörs hur respektive mål bidrar till de nationella och globala målen. Miljöprogrammet är ett stadsövergripande styrdokument och utgångspunkten för handlingsplaner och riktlinjer som detaljerar genomförandet för att nå målen. Flera av målen innebär dock stora utmaningar varför nya och utvecklade arbetssätt blir centrala och viktiga för måluppfyllelsen.

Stadens sju miljömål med dess tillhörande 16 etappmål är:

MÅL 1 Ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040

Målbilden är att Stockholms stad och dess invånare har ställt om sin energianvändning till att vara fossilfri till år 2040. Detta innebär att energianvändning för uppvärmning,

samt transporter el- och gasanvändning i Stockholm inte genererar några nettoutsläpp av växthusgaser samt att staden verkar för att konsumtionens globala klimatpåverkan minskar kraftigt. Staden ska ligga i framkant, och därför arbetar staden med målsättningen att Stockholm ska vara klimatpositivt år 2040. För att nå detta behöver teknik och affärsmodeller utvecklas.

Målet om ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040 omfattar två etappmål för programperioden:

- Minskade växthusgasutsläpp – högst 1,5 ton CO₂e per invånare
- Minskad klimatpåverkan från konsumtionen (invånarna)

1.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 1,5 ton CO₂e per invånare

Etappmålet innebär att år 2023 ska de totala växthusgasutsläppen i ett växande Stockholm ha minskat till att vara högst 1,5 ton CO₂e per invånare. Med fler nationella styrmedel kan ambitionsnivån skärpas ytterligare.

1.2 Minskad klimatpåverkan från konsumtionen

Etappmålet innebär att de konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen behöver minska. Staden är en upphandlande myndighet som kan påverka konsumtionens klimatpåverkan genom kravställande i inköpsprocessen. Staden kan i det arbetet gå före och inspirera. Under programperioden ska klimatpåverkan från Stockholms stads inköpta livsmedel och måltider minska med en femtedel och utsläppen från Stockholms stads egna tjänsteresor med flyg minska.

MÅL 2 En fossilfri organisation 2030

Målbilden är att Stockholms stads organisation ska vara fossilfri 2030 inom samma systemgränser som stadens övriga utsläppsmål. Genom att staden går före och ska vara fossilfri redan år 2030 behöver växthusgasutsläppen från energianvändningen i stadens organisation minska i en snabbare takt än motsvarande utsläpp i den geografiska staden.

Målet om en fossilfri organisation omfattar två etappmål för programperioden:

- Minskade växthusgasutsläpp – högst 105 000 ton CO₂e från stadens verksamheter
- Effektiv energianvändning

2.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 105 000 ton CO₂e från stadens verksamheter

Etappmålet innebär att växthusgasutsläppen från stadens verksamheter ska minska med 30 procent under programperioden, för att nå det övergripande målet om en fossilfri organisation.

2.2 Effektiv energianvändning

Den totala köpta energin i stadens verksamheter bibehålls på samma nivå under programperioden. Etappmålet innebär att staden effektiviserar sin energianvändning med 5 procent relativt den verksamhet som bedrivs¹. Långtgående energieffektivisering ska genomföras vid större ombyggnader. Vid större ombyggnader ska den köpta energin minska med minst 30

procent. På så sätt blir energianvändningen mer effektiv i den växande staden. Produktionen av el samt värme med solenergi ska öka med 100 procent jämfört med motsvarande produktion 2018.

MÅL 3 Ett klimatanpassat Stockholm

Målbilden är att Stockholm har utvecklats till en stad som är väl förberedd att kunna hantera konsekvenserna av ett förändrat klimat. Stockholm ska ha en hög kapacitet att hantera både direkta och indirekta effekter av exempelvis höga vattennivåer och flöden, skyfall, värmeböljor och långvarig torka. Staden ska på lång sikt ha en god planering för att kunna hantera höjda havsnivåer.

Målet om ett klimatanpassat Stockholm omfattar två etappmål för programperioden:

- Stärkt förmåga att hantera effekter av skyfall
- Stärkt förmåga att hantera effekter av värmebölja

3.1 Stärkt förmåga att hantera effekter av skyfall

Etappmålet innebär att förmågan att förebygga störningar såväl i befintlig stadsmiljö som vid stadsutveckling behöver byggas upp under programperioden. Stadens fastigheter och verksamheter som riskerar att påverkas kritiskt av skyfall ska ha upprättat en förebyggande handlingsplan.

3.2 Stärkt förmåga att hantera effekter av värmebölja

Etappmålet innebär att åtgärder riktas mot att göra Stockholm mer förberett att hantera höga temperaturer vid värmebölja, så att risken för negativ påverkan på människors liv och hälsa minskar.

MÅL 4 Ett resurssmart Stockholm

Målbilden är att Stockholms stad har utvecklats till en stad där resurser används effektivt och i enlighet med EU:s avfallshierarki. Det innebär att staden har identifierat och kartlagt stora resursflöden och har en utarbetad strategi för att skapa cirkularitet för dessa. Stockholm har anpassat sig till att resurser är ändliga genom att ha utvecklat och tagit till sig ny teknik, nya affärsmodeller och nya livsstilar.

Målet om ett resurssmart Stockholm omfattar tre etappmål för programperioden:

- Minskad resursanvändning och klokare konsumtion
- Ökad recirkulation av materiella resurser inom staden
- En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen

4.1 Minskad resursanvändning och klokare konsumtion

Etappmålet innebär minskad användning av resurser och klokare val av produkter och tjäns-

ter. Under programperioden ska återbruket i Stockholm öka väsentligt och inom stadens verksamheter mångdubblas. Såväl dricksvattenförbrukningen som matsvinnet ska minska inom stadens verksamheter till 2023.

4.2 Ökad recirkulation av materiella resurser

Etappmålet innebär ökad materialåtervinning framför förbränning och omvandling till fjärrvärme för de material där det är möjligt. Till 2023 ska mängden plast som går till energiåtervinning minska till mindre än en tredjedel jämfört med 2019 års nivåer och såväl mängden matavfall som går till biogasproduktion som mängden fosfor som återförs i kretsloppet ska nära tredubblas under programperioden.

4.3 En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen

Den växande staden genererar stora materialströmmar både in i byggnader och infrastruktur, liksom en stor mängd avfall i samband med rivning, ny- och ombyggnationer. Etappmålet innebär att staden, genom rätt hantering, genererar en högre grad av cirkulation av schaktmassor och andra material inom byggprocessen.

MÅL 5 Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem

Målbilden innebär att den biologiska mångfalden i Stockholm är hög och motståndskraftig mot förändringar samt att den bidrar med många olika ekosystemtjänster. Tillkommande bebyggelse bidrar till att stärka ekosystemtjänster och öka den biologiska mångfalden. En sammanhängande blå och grönstruktur skapar värde för människor, den biologiska mångfalden och för samhället i stort. Genom att skapa mångfunktionella gröna lösningar i staden samtidigt som staden växer får vi fler ekosystemtjänster som bidrar till en hållbar, resilient och attraktiv stad.

Målet om ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem omfattar fyra etappmål för programperioden:

- Upprätthållna funktioner och samband för biologisk mångfald i stadens blå och gröna infrastruktur
- Ökat genomförandet av förstärkningsåtgärder, ekologisk kompensation och naturvårdsskötsel
- Ökad andel livsmedel och varor i stadens inköp som gynnar biologisk mångfald
- Förbättrad vattenkvalitet i stadens sjöar, vattendrag och kustvatten

5.1 Upprätthållna funktioner och samband för biologisk mångfald i stadens blå och gröna infrastruktur

Etappmålet innebär att åtgärder vidtas för att upprätthålla den biologiska mångfalden i staden och att staden kan växa samtidigt som livsmiljöer för växter och djur inte fragmenteras eller förorenas.

5.2 Ökat genomförande av förstärkningsåtgärder, ekologisk kompensation och naturvårdsskötsel

Etappmålet innebär att staden ska stärka förmågan att genomföra åtgärder som gynnar den biologiska mångfalden.

5.3 Ökad andel livsmedel och varor i stadens inköp som gynnar biologisk mångfald

Etappmålet innebär att staden vid upphandling och inköp i ökad utsträckning konsumerar varor med miljömärkning och utifrån ambitionen att maten ska vara god, näringsriktig, hållbar, integrerad, trivsamt och säker i enlighet med stadens Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat. Under programperioden ska andelen ekologiska livsmedel av inköpta måltider och livsmedel till stadens verksamheter öka från hälften till drygt två tredjedelar.

5.4 Förbättrad vattenkvalitet i stadens sjöar, vattendrag och kustvatten

Etappmålet innebär att staden aktivt verkar för att Stockholms vattenförekomster uppnår god ekologisk och kemisk status, enligt EU:s vattendirektiv. Stadsnära vatten av god kvalitet är ett av Stockholms varumärken och bidrar till en levande och resilient stad. Till 2023 ska vattenkvaliteten i Stockholms vattenförekomster förbättras betydligt och mängden mikroplaster minska.

MÅL 6 Ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö

Målbilden är att Stockholm har utvecklats till en stad där dess invånare inte utsätts för skadlig exponering av buller eller luftföroreningar. Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas och bullernivåerna i staden ska ge förutsättningar för trivsel och rekreation samt inte påverka människors hälsa negativt.

Målet om ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö omfattar två etappmål för programperioden:

- Minskad exponering av kvävedioxid och partiklar för stadens medborgare
- Minskat omgivningsbuller

6.1 Minskad exponering av kvävedioxid och partiklar för stadens medborgare

Etappmålet innebär att exponeringen för skadliga halter av kväveoxid i luften ska minska under programperioden. För att minska halterna av kvävedioxid så måste utsläppen från vägtrafiken minska ytterligare och staden har en viktig roll i att begränsa den typen av trafik som genererar utsläpp.

6.2 Minskat omgivningsbuller

Etappmålet innebär att stockholmarna i mindre utsträckning utsätts för skadliga nivåer av buller. Staden ska, utifrån sitt ansvarsområde, arbeta med att begränsa bullret vid källan och årligen genomföra bulleråtgärder för såväl bostäder som rekreationsområden, skolgårdar och andra offentliga platser.

MÅL 7 Ett giftfritt Stockholm

Målbilden är, i enlighet med det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö, att förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället inte ska hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

Målet om ett giftfritt Stockholm omfattar ett etappmål för programperioden:

7.1 Minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter

Etappmålet innebär att staden driver utvecklingen mot en minskad användning av skadliga kemikalier, genom att följa den egna organisationens relaterade handlingsplaner samt att verka för en ökad medvetenhet om kemikalier bland stockholmarna. Under programperioden ska antalet kemiska produkter som innehåller utfasningsämnen i stadens verksamheter reduceras med över en tredjedel och kraven på miljöbedömning av kemiska produkter i bygg- och anläggningsprojekt ska öka avsevärt.

Stockholms Klimathandlingsplan 2020 - 2023

Stockholms stads klimathandlingsplan 2020 – 2023 anger hur staden ska nå sina ambitiösa klimatmål, fastlagda i Miljöprogram 2020 – 2023: 1. Ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040 och 2. En fossilfri organisation 2030. I handlingsplanen behandlas hur staden ska uppnå fossilfrihet till 2040.

Planen uttrycker stadens klimatbudget till 2040 i form av en ambition på maximalt tillåten utsläppsmängd på 19 miljoner ton växthusgaser under perioden 2020–2040. Detta är den del av den globala klimatbudgeten som staden avser att ta på sig. För perioden 2020–2023 redovisas konkreta åtgärder för minskade utsläpp av växthusgaser. Dessa är angivna som beting för olika utpekade kommunala nämnder och bolagsstyrelser. Planen anger också hur staden kan ha netto-nollutsläpp år 2040. Detta kan till exempel ske genom att staden aktivt vidtar åtgärder för att öka produktionen av biokol. Handlingsplanen anger vidare vilka processer som måste startas för att stadens organisation ska bli fossilfri till år 2030 liksom att uppnå stadens åtagande för att nå det nationella målet att minska växthusgasutsläppen från transporter med 70 procent till 2030. Stockholms stad höjer ambitionen genom att också redovisa hur staden kan arbeta med klimatåtgärder rörande konsumtion av till exempel flygresor, mat och byggmaterial. I det arbetet kan staden gå före och inspirera andra.

Agenda 2030

De 17 globala målen för hållbar utveckling utgör Agenda 2030, antagen av FN:s medlemsländer 2015. Stadens budget anger att vi ska arbeta aktivt med Agenda 2030, till och med vara ledande i arbetet. Agendan ska vara ett stöd för att utveckla stadens arbete för social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Målen är integrerade och odelbara, vilket innebär att framgång i ett mål ger positiva effekter på andra mål. Staden ska arbeta aktivt för att uppnå alla mål, i linje med stadens kvalitetsarbete. Arbetet ska ske inom ordinarie förvaltande och verksamhetsutvecklande processer. Genomförandet ska bidra till ökad jämställdhet, ökad social inkludering, minskad ojämlikhet och minskad klimatpåverkan och bidra till att utveckla hållbarhetsarbetet brett. Agenda 2030 med den bärande principen att ingen ska lämnas utanför är ett viktigt verktyg i arbetet med återstart och en hållbar återhämtning efter pandemin.

Agenda 2030 ska bidra till att utveckla stadens hållbarhetsarbete, bland annat genom att stimulera till samverkan, stärka synergier och överbrygga stuprör och organisatoriska gränser i stadens verksamheter. För att åstadkomma en utveckling som tydligt styr mot de globala målen behövs beslut och ställningstaganden som drar åt samma håll. Stadens medarbetare behöver också arbeta tillsammans med stockholmarna, näringsliv, myndigheter, civilsamhälle, akademi samt övriga regionala, nationella och internationella aktörer. Kommunstyrelsens råd för Agenda 2030 ska vara ett stöd i arbetet med att uppnå målen.

För varje mål har en eller flera nämnder eller bolagsstyrelser utsetts som målsansvariga. Målsansvarig nämnd och/eller bolagsstyrelse ska vara drivande för att staden ska uppnå hållbarhetsmålet och samverka brett med berörda nämnder och verksamheter i staden. Stadsdelsnämnderna och de nämnder och bolagsstyrelser som inte har ett utpekad målsansvar ska bidra till hållbarhetsarbetet genom att med Agenda 2030 och stadens Hållbarhetsrapport 2021 som utgångspunkt identifiera lokala utmaningar och behov, vara drivande och samverka brett för att nå önskvärda synergier och effekter. Uppföljningen av hållbarhetsmålen kommer att vara viktig och ska i huvudsak bygga på indikatorer och nyckeltal som särskilt visar på styrkor och

utvecklingsmöjligheter i stadens hållbarhetsarbete. I uppföljningen ska hävstångseffekter och synergier tydliggöras. Uppföljningen samordnas av kommunstyrelsen.

Stadens Hållbarhetsrapport 2021

Hållbarhetsrapport 2021 ger en nulägesbeskrivning och är en utgångspunkt för detta arbete. Den anger att agendan ska stimulera till samverkan, stärka synergier och överbrygga stuprör och organisatoriska gränser i stadens verksamheter. Ökad jämställdhet, ökad social inkludering, minskad ojämlikhet och minskad klimatpåverkan ska präglade genomförandet. Mål 5, 10 och 11 bedöms i särskilt hög utsträckning träffa samtliga av stadens inriktningsmål.

Mål 5 Jämställdhet handlar om att uppnå jämställdhet och öka alla kvinnors och flickors egenmakt på alla nivåer. Mål 5 innehåller delmål som bland annat tar sikte på att avskaffa alla former av diskriminering och att motverka våld mot kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel och andra typer av exploatering.

Mål 10 Minskad ojämlikhet föreskriver insatser mot ojämlikhet och belyser vikten av att verka för ett samhälle där ingen lämnas utanför i utvecklingen. Det handlar om arbetssätt som innebär att alla människor oavsett kön, bakgrund, funktionsförmåga eller ålder blir inkluderande i det sociala, ekonomiska och demokratiska livet. Lika viktigt är säkerställandet av lika möjligheter och att minska förekomsten av ojämlika utfall av miljöinsatser.

Mål 11 Hållbara städer och samhällen handlar om att erbjuda en trygg, inkluderande, hälsosam och tillgänglig livsmiljö. Målet är av stadsövergripande karaktär och har därmed betydelse för att nå principen om att *ingen ska lämnas utanför*. Oavsett vilken verksamhet det handlar om ska Stockholm utvecklas miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart.

Att Stockholms stad nu tar sig an Agenda 2030 innebär att verksamhetsplaneringen ska ta sikte på att bidra till förverkligandet av de mänskliga rättigheterna, med fokus på ökad jämställdhet och egenmakt för kvinnor och flickor, social inkludering samt minskad ojämlikhet och klimatpåverkan. Principen att *ingen lämnas utanför* tydliggör en gemensam riktning som samtliga verksamheter kan förhålla sig till, där beslut bör föregås av analys och reflektion om huruvida arbetet bidrar till denna princip.

2. Miljö-, klimat och hållbarhet i VP Kungsholmen 2022

I Kungsholmens verksamhetsplan ligger miljömålen under:

- KF:s mål för verksamhetsområdet: 2.3. Stockholms infrastruktur främjar effektiva och hållbara transporter samt god framkomlighet samt
- KF:s mål för verksamhetsområdet: 2.5. Stockholm är en hållbar stad med en god livsmiljö

Här ligger verksamhetsplanens innehåll i målstrukturen för stadens miljöprogram för att tydliggöra hur vi arbetar med de sju olika miljömåls-områdena.

Övergripande om Kungsholmens miljö- och hållbarhetsarbete i verksamhetsplan 2022

Nämnden bidrar till att uppfylla kommunfullmäktiges mål i Stockholms stads miljöprogram, stadens klimathandlingsplan och Agenda 2030 genom att arbeta målmedvetet med den för 2022 uppdaterade lokala miljö- och klimathandlingsplanen. Stadens handlingsplan för klimat- anpassning ska vägleda arbetet framåt med värmeböljor och skyfall.

Under 2022 fortsätter förvaltningen genom samverkan och kommunikation arbetet med att stärka synergier och integrera miljö- och klimatarbetet som en del av ordinarie processer. Innovation och kunskapshöjande insatser, framförallt kring det förvaltningsgemensamma temat om mat, fortsätter. Temat utökas också efter hand under året med områdena plast och kemikalier som viktiga spår.

Strävan att arbeta för en hållbar livsmiljö för brukare och medarbetare pågår fortsatt i förvaltningen genom en rad åtgärder:

- energieffektiviseringar i verksamheternas lokaler
- prioritering av ekologisk och klimatsmart mat
- minskning av mängden matsvinn och avfall
- minskat användande av plast och engångsprodukter
- ökad medvetenhet om kemikalier
- ökning av återbruk och återvinning
- informationsinsatser som ska bidra till att öka miljömedvetenheten

Nämnden bidrar till att uppfylla kommunfullmäktiges mål genom att fortsätta arbetet med att klimatsäkra förvaltningens resor, transporter, matttransporter och leveranser. Medarbetarna använder sig i första hand av gång, cykel och kollektivtrafik som transportmedel. Inom förvaltningen används elcyklar och elbilar. Förvaltningen inväntar stadens rese- och mötespolicy som beräknas bli klar under 2022.

Mål 1 Ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040

Etappmål 1.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 1,5 ton CO2e per invånare

Kungsholmen

Klimatsmarta resor

- Medarbetarna använder sig i första hand av gång, cykel och kollektivtrafik. Inom förvaltningen finns elcyklar och elbilar att tillgå.
- Förvaltningen stimulerar delningsekonomi genom att använda bilpooler inom socialtjänstavdelningen.
- Förvaltningen minimerar verksamheternas tjänsteresor med flyg och bil till förmån för tåget samt uppmuntrar digitala möten.
- Förvaltningen kommunicerar och följer stadens rese- och mötespolicy som väntas bli klar under 2022.

Klimatsmarta transporter

- Förvaltningens transporter, mattransporter, och leveranser är klimatsmarta.
- Cykelåkeri används i första hand för transporter när det är möjligt.
- Krav ställs på miljöfordon och miljöbränslen vid upphandling av tjänster där transporter ingår.
- Krav ställs på miljöbränslen vid upphandling av entreprenader.
- Förvaltningen använder elbilar för transporter.
- Förskolan och äldreomsorgen använder elcyklar för transport av matlådor.
- Förvaltningen arbetar för att inspirera entreprenörer att använda fossilbränsle fria maskiner inom parkmiljöavdelningen, som också genomför miljörevision av parkdrifts-entreprenörens maskinpark.

Skräphanteringen i parkerna effektiviseras ytterligare efter tidigare satsning på digitala och miljösmarta skräpkorgar, vilket har inneburit tydliga ekonomiska och miljömässiga vinster, bland annat minskade antalet transporter i parkerna. Placering av skräpkorgar ses nu över kontinuerligt för att för att optimera insamling samt minska tömningsfrekvenser och transporter. För fortsatt utbyggnad av källsortering i parkerna krävs samordning med trafikkontoret och Stockholm Vatten och Avlopp (SVOA). Förvaltningen verkar för stärkt samarbete med trafikkontoret och SVOA, i syfte att förbättra och effektivisera skräphanteringen så att den offentliga miljön upplevs ren och snygg, oavsett förvaltningsgränser. Under året kommer förvaltningen också fortsätta utreda ett nytt system för vanliga skräpkorgar med en sensor som signalerar fyllnadsgrad till entreprenören, och som kan komplettera de miljösmarta självkomprimerande skräpkorgarna.

Fortsätta utreda miljösmart system för befintliga skräpkorgar.
(Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022).

Etappmål 1.2 Minskad klimatpåverkan från konsumtionen

Kungsholmen

Utbildningen i förskolorna ska ge barnen möjlighet att tillägna sig ett ekologiskt och varsamt förhållningssätt till sin omgivande miljö och till natur och samhälle. Barnen ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling – såväl ekonomisk och social som miljömässig. Förskollärare och barnskötare ska skapa förutsättningar för barnen att förstå hur deras egna handlingar kan påverka miljön och bidra till en hållbar utveckling.

Stadens miljö-, klimat- och hållbarhetssidor på Stockholm.se: *Leva Hållbart* kommuniceras till medarbetare och medborgare.

Förvaltningen använder stadens återbrukssystem Stocket i första hand vid inköp av möbler och inventarier, och för att reparera trasiga möbler och inventarier. Även vid avyttring av möbler och inventarier används Stocket.

Klimatpåverkan från upphandlade livsmedel och måltider.
(KF:s indikator VP 2022: Årsmål 1,7 kg CO₂).

MÅL 2 En fossilfri organisation 2030

Etappmål 2.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 105 000 ton CO₂e från stadens verksamheter

Kungsholmen

En genomlysning av socialtjänstavdelningens egna transporter kommer att göras under 2022 för att närmare undersöka vilka färdmedel avdelningen använder sig av i jobbet.

Kartlägga och skapa tydliga rutiner under året för socialtjänstens resor och transporter.
(Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022).

Under 2022 kommer förvaltningen att minska antalet transporter av cateringmat till förskolor, då en högre andel av förskolorna kommer att laga maten i egna kök. De förskolor som får mat från andra förskolekök använder sig av cykeltransporter för att inte bidra med ökade utsläpp av växthusgaser.

Elcyklar används i hemtjänsten och matlådor levereras med cykeltransport från Fridas restaurang till hemtjänsten och Pilträdet.

Förvaltningen ställer miljökrav i avtal med parkdrift- och anläggningsentreprenaden. Dessa innehåller bland annat krav på drivmedel till fordon och arbetsmaskiner, användningen av kemiska produkter samt andra material och varor. Under året kommer även en miljörevision av parkdriftsentreprenörens maskinpark att genomföras. Förvaltningen inhämtar goda exempel genom omvärldsbevakning och arbetar för att inspirera entreprenörer att använda fossilbränslefria maskiner.

Genomförande av miljörevision av parkdriftsentreprenörens maskinpark.
(Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022).

Etappmål 2.2 Effektiv energianvändning

Kungsholmen

Fortsätta det påbörjade arbetet med att energieffektivisera förvaltningens lokaler genom närvarostyrning, LED-armaturer och nedsäkring av abonnemang.
(Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022).

Kommunicera till medarbetarna att minska förvaltningens el- och energiförbrukning genom att till exempel: släcka onödigt tända lampor, stänga ned datorer och annan elektronisk utrustning när den inte används, vädra medvetet och vara sparsamma med varmvatten.

Totalt köpt energi i stadens verksamheter.
(KF:s indikator VP 2022: Årsmål 3,65 GWh; KF:s årsmål VP 1945 GWh)

Klimatpåverkan från upphandlade livsmedel och måltider. Räknas ut med hjälp av systemet Hantera Livs. (KF:s indikator VP 2022: 1,7 kg CO₂).

Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB) eller därmed jämförliga system.
(KF:s indikator VP 2022: 100 %)

MÅL 3 Ett klimatanpassat Stockholm

Etappmål 3.1 Stärkt förmåga att hantera effekter av skyfall

Kungsholmen

Genom att stärka den ekologiska infrastrukturen kan staden också anpassas bättre till nya klimatförutsättningar. Ett förändrat klimat kommer bland annat innebära en intensivare nederbörd samt längre torrperioder. Investeringar i system för dagvattenhantering i parkerna ska utvecklas för att hantera en ökad nederbörd och en ökad andel kraftiga skyfall. Klimatanpass-

ningsåtgärder är en integrerad del av respektive upprustningsprojekt som förvaltningen genomför. Exempelvis är det viktigt att se över vilka åtgärder som kan genomföras längs gångvägar, kantstenar, rännalar och planteringsytor i parkerna för att dessa på ett bra sätt ska kunna infiltrera och leda bort vatten vid kraftiga regn. Det är också viktigt med en god samverkan med trafikkontoret och SVOA i fall det finns behov av att leda och ta hand om dagvatten från till exempel gatumark till en närliggande park eller grönområde.

Förvaltningen har i samverkan med trafikkontoret sett över möjliga projekt utifrån bland annat klimatanpassning och förbättrad biologisk mångfald. Projekt som förvaltningen kommer ansöka om medel för inom ramen för Grönare Stockholm etapp 4 är

- stärkta ekologiska samband med hjälp av växtbäddsrenovering och nyplantering av träd längs Ola Hanssonsgatan i Kristineberg samt
- dagvatten- och skyfallshantering längs Norra Agnegatan, genom att ersätta asfalt och parkeringsplatser med nya planteringsytor.

Råambshovsparkens nya anläggningar (Regnparken och Skyfallsdammen) för omhändertagande av dagvatten och skyfall kommer efter etableringstid att öppnas upp helt för parkens besökare under året. Trafikkontorets ansöker om klimatinvesteringsmedel för att kunna bygga om dagvattenavledningen från Lilla Västerbron. Dagvatten från brons hårdgjorda ytor ska i stället för att belasta ledningsnätet, ledas till och fördröjas i Regnparkens stora planteringsyta.

Utreda möjligheten till ökat lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD) i varje parkupprustningsprojekt. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022).

Kommunstyrelsen ska i samarbete med trafiknämnden och stadsdelsnämnder och i samråd med fastighetsnämnden och de fastighetsägande bolagen B Svenska Bostäder, AB Familjebostäder, AB Stockholmshem, Micasa Fastigheter i Stockholm AB och SISAB genomföra kompletterande risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) för skyfall inom utpekade riskområden. (KF:s aktivitet VP 2022)

Kommunstyrelsen ska i samarbete med exploateringsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, stadsdelsnämnderna och Stockholm Vatten och Avfall AB beskriva och konkretisera samhällsviktig verksamhet vid skyfall. (KF:s aktivitet VP 2022)

Kommunstyrelsen, exploateringsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, socialnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, utbildningsnämnden, äldrenämnden, stadsdelsnämnderna, AB Familjebostäder, AB Stockholmshem, AB Svenska Bostäder, Micasa Fastigheter i Stockholm AB, SISAB samt Stockholm Vatten och Avfall AB ska fortsätta att arbeta med handlingsplanen för klimatanpassning vid skyfall och värmeböljor. (KF:s aktivitet VP 2022)

Etappmål 3.2 Stärkt förmåga att hantera effekter av värmebölja

Kungsholmen

Stockholm Vatten och Avfall AB ska i samarbete med idrottsnämnden, kyrkogårdsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, trafiknämnden och stadsdelsnämnderna utreda förutsättningar att spara vatten vid långvarig värme och torka. (KF:s aktivitet VP 2022)

Mål 4 Ett resurssmart Stockholm

Etappmål 4.1 Minskad resursanvändning och klokare konsumtion

Kungsholmen

Äldreomsorgen satsar bland annat på kvalitetsmöbler som går att klä om i stället för att köpa nytt.

Matrester från förskoleköken återvinns och blir till biogas till stadens transporter. Kockarna i förskoleköken arbetar för att erbjuda fler vegetariska måltider och en hög andel ekologiska produkter i mat, frukt och grönt. Arbetet med att minska matsvinnet fortsätter och utökas under 2022 med att även gälla serveringssvinnet.

Socialtjänstavdelningen ska under 2022 intensifiera arbetet med att öka andelen ekologiska inköp. Arbetet med att minska användandet av plast och icke nödvändiga engångsmaterial inom utförlarverksamheterna fortgår.

Aktiviteter och kunskapshöjande insatser inom det förvaltningsgemensamma temat Klimat-smart Mat, med utökat fokus också på plast och kemikalier. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022).

Verksamheter som serverar mat mäter sitt matsvinn vår och höst i syfte att minska matsvinnet. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Alla förskolor mäter sitt serverings- och tallrikssvinn. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Andel inköpta ekologiska måltider och livsmedel i staden i kronor av totala värdet av inköpta måltider och livsmedel. (KF:s indikator VP 2022: Årsmål 65%).

Klimatpåverkan från upphandlade livsmedel och måltider. (KF:s indikator VP 2022: Årsmål 1,7 kg CO₂).

Etappmål 4.2 Ökad recirkulation av materiella resurser

Kungsholmen

Etablera matavfallsinsamling i de verksamheter som ännu inte har detta. De verksamheter som inte har rätt förutsättningar för att samla in matavfall i kärl ska tillsammans med fastighetsägarna undersöka möjligheten att installera matavfallskvarn.

(Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Andel hämtställen med matavfallsinsamling av hämtställen med möjlighet till matavfallsinsamling. (KF:s indikator VP 2022: Årsmål 90 %).

Stockholm Vatten och Avfall AB ska i samråd med kommunstyrelsen ta fram ett stadsövergripande kommunikationskoncept för ökad matavfallsinsamling i stadens verksamheter i samarbete med stadsdelsnämnderna, Stockholms stadshus AB, AB Familjebostäder, AB Stockholmshem, AB Svenska Bostäder, utbildningsnämnden, socialnämnden och servicenämnden. (KF:s aktivitet VP 2022)

Stockholm Vatten och Avfall AB ska samarbeta med stadsdelsnämnderna för att genomföra en informationskampanj med syfte att öka återvinning och avfallssortering.

(KF:s aktivitet VP 2022)

Etappmål 4.3 En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen

Kungsholmen

Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB) eller därmed jämförliga system.

(KF:s indikator VP 2022: Årsmål 100 %).

Mål 5 Ett Stockholm med biologisk mångfald - i väl fungerande och sammanhängande ekosystem

Etappmål 5.1 Upprätthållna funktioner och samband för biologisk mångfald i stadens blå och gröna infrastruktur

Kungsholmen

Förvaltningen har deltagit i stadens arbete med att ta fram en ny handlingsplan för biologisk mångfald. Med utgångspunkt i denna kommer lokala åtgärdsplaner för biologisk mångfald tas fram. För norra innerstaden kommer dessa program tas fram i samarbete med miljöförvaltningen under 2022. Förvaltningen deltar också i miljöförvaltningens projekt med att ta fram ett prioriteringsstöd för naturvårdsskötsel. Inom ramen för detta kartläggs områden inom stadsdelsområdet med betydelsefulla miljöer för biologiska mångfald. Kartläggningen ska under 2022 implementeras inom förvaltningens kartverktyg där förvaltningen sedan ska kunna

planera och följa upp åtgärder i de olika områdena för att stärka den biologiska mångfalden. Förvaltningen arbetar efter framtagna skyfallsstrategi och åtgärdsprogram för staden, samt samråder med trafikkontorets skyfallsstrateg vid parkupprustningar.

I trafikkontorets satsning Grönare Stockholm, som syftar till att utveckla, förnya, förbättra och rusta upp stadens grönstruktur, kommer Kungsholmen och Östermalm ingå i en ny etapp av projekt som ska genomföras 2022-2025. Stadsdelsförvaltningen kommer i samverkan med trafikkontoret ta fram möjliga projekt utifrån bland annat klimatanpassning och förbättrad biologisk mångfald.

Sköta strandlinjen mot Kungsholmen och Essingeöarna så att både rekreation och biologisk mångfald främjas. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Etappmål 5.2 Ökat genomförande av förstärkningsåtgärder, ekologisk kompen- sation och naturvårdsskötsel

Kungsholmen

I parker och grönområden produceras en rad ekosystemtjänster som staden och människan är beroende av eftersom de renar luft och vatten, minskar buller och får oss att må bättre. För att stadens ekosystemtjänster ska fungera krävs en rik biologisk mångfald. För att bidra till den biologiska mångfalden kommer förvaltningen omvandla vissa gräsytor till ängsytor under året. Förvaltningen kommer även fortsätta med försöket att på några utvalda platser låta gräset växa upp under träd och i slänter. Att arbeta med trädbeståndet är ett prioriterat område för förvaltningen. Träden är ett av de viktigaste elementen i våra parkmiljöer som bidrar till mängder av ekosystemtjänster. Förvaltningen har en löpande dialog och samarbete med miljöförvaltningen och trafikkontoret kring stadens träd.

För att åstadkomma ett hållbart trädbestånd krävs ett även systematiskt arbete med återkommande trädinventeringar och inventeringar samt trädvård. Förvaltningen fortsätter arbetet med att ta fram trädvårdsplaner och arbetar med löpande återplantering och förnygring av trädbeståndet. Till följd av torra och varma somrar samt almsjukan har många träd och perenner i parkerna dött och skadats. Förvaltningen kommer därför satsa extra på att återplantera träd och perenner. Val av trädarter och perenner anpassas till de förutsättningar som finns på platsen.

Ta fram trädvårdsplaner för de större aktuella parkinvesteringsprojekten. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Återplantering av träd och perenner på Kungsholmen. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Kommunstyrelsen ska tillsammans med trafiknämnden och stadsdelsnämnderna utreda hur en indikator som mäter hur stor del av stadens växter som är pollinatörsvänliga, ska utformas. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Etappmål 5.3 Ökad andel livsmedel och varor i stadens inköp som gynnar biologisk mångfald

Kungsholmen

Andel inköpta ekologiska måltider och livsmedel i staden i kronor av totala värdet av inköpta måltider och livsmedel. (KF:s indikator VP 2022: Årsmål 65%).

Etappmål 5.4 Förbättrad vattenkvalitet i stadens sjöar, vattendrag och kustvatten

Mål 6 Ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö

Etappmål 6.1 Minskad exponering av kvävedioxid och partiklar för stadens medborgare

Kungsholmen

Klimatsmarta resor

- Medarbetarna använder sig i första hand av gång, cykel och kollektivtrafik som transportmedel. Inom förvaltningen finns elcyklar och elbilar att tillgå.
- Förvaltningen stimulerar delningsekonomi genom att använda bilpooler inom socialtjänstavdelningen.
- Förvaltningen minimerar verksamheternas tjänsteresor med flyg och bil till förmån för tåget samt uppmuntrar digitala möten.
- Förvaltningen kommunicerar och följer stadens rese- och mötespolicy som väntas bli klar under 2022.

Klimatsmarta transporter

- Förvaltningens transporter, mattransporter, och leveranser är klimatsmarta.
- Cykelåkeri används i första hand för transporter när det är möjligt.
- Krav ställs på miljöfordon och miljöbränslen vid upphandling av tjänster där transporter ingår.
- Krav ställs på miljöbränslen vid upphandling av entreprenader.
- Förvaltningen använder elbilar för transporter.
- Förskolan och äldreomsorgen använder elcyklar för transport av matlådor.

Etappmål 6.2 Minskat omgivningsbuller

- Förvaltningen arbetar för att inspirera entreprenörer att använda fossilbränsle fria maskiner inom parkmiljöavdelningen, som också genomför miljörevision av parkdrifts-entreprenörens maskinpark.

Mål 7 Ett giftfritt Stockholm

Etappmål 7.1 Minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter

Kungsholmen

Verksamheterna ska registrera de kemikalier som används (inklusive diskmedel, tvättmedel och städ produkter) i kemikaliehanteringssystemet Chemsoft. Det ska uppdateras kontinuerligt för varje lokal. Användandet av utfasningsämnen (röd triangel) och riskminskningsämne (gul triangel) anges inför varje årsskifte med uppskattad mängd.

Aktivt användande av stadens kemikaliehanteringssystem Chemsoft på alla förvaltningens enheter. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Förskolorna arbetar utifrån stadens riktlinjer för en "kemikaliesmart förskola" och har hållbarhetsaspekten i fokus när de köper in material och ersätter äldre mindre miljövänliga material.

Alla förskolor ska genomföra en inventering av åtgärdslistan i miljöförvaltningens riktlinjer för kemikaliesmart förskola punkt 1-23. (Nämnd-aktivitet VP 1/1-31/12 2022)

Minska på plast och engångsartiklar

Arbeta för att användningen av plast ska fhas ut så långt som möjligt i stadens verksamheter. Undvik inköp och användande av onödiga plastartiklar och engångsartiklar. Om engångsartiklar används bör alternativ utredas. Detta gäller inte situationer där plast är nödvändigt av hälsomässiga och hygieniska skäl, som t ex i vården.

När vi planerar och arrangerar möten och konferenser säkerställer vi att engångsartiklar inte används, och om så är nödvändigt, väljer vi hållbara alternativ.

Agenda 2030 på Kungsholmen

Agenda 2030 i budget 2022

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- Verka för genomförandet av Agenda 2030:s 17 globala hållbarhetsmål.
- Beakta Agenda 2030 i framtagande av styrdokument.
- Samverka med akademi, näringsliv och civilsamhälle för att utveckla stadens hållbarhetsarbete.
- Initiera och driva innovationsansatser som stärker hållbarhetsarbetet.
- Under samordning av kommunstyrelsen medverka till en stadsövergripande kommunikation om stadens arbete med agenda 2030.

Agendan ska stimulera till samverkan, stärka synergier och överbrygga stuprör och organisatoriska gränser i stadens verksamheter.

Ambitionen i Kungsholmens miljö- och klimatarbete är att bidra till en hållbar livsmiljö i linje med ett antal mål i Agenda 2030: mål 2 Ingen hunger, mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 4 God utbildning, mål 5 Jämställdhet, mål 6 Rent vatten och sanitet för alla, mål 7 Hållbar energi för alla, mål 10 Minskad ojämlikhet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 13 Bekämpa klimatförändringarna, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald, mål 16 Fredliga och inkluderande samhällen, samt mål 17 Genomförande och globalt partnerskap.

Under 2022 ska förvaltningen fortsätta utvecklingsarbetet med Agenda 2030 utifrån stadens Hållbarhetsrapport 2021 som inkluderar den bärande principen om att *ingen ska lämnas utanför*. Det innefattar även att beskriva det strategiska arbetet med och samverkan kring barns rättigheter enligt barnkonventionen, jämställdhet, nationella minoriteters rättigheter, hbtq+-personers rättigheter, rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt minskad klimatpåverkan.

3. Kungsholmens arbete med miljö, klimat- och hållbarhet

Samverkan och kommunikation

Under 2022 fortsätter förvaltningen att genom samverkan och kommunikation stärka synergier och integrera miljö- och klimatarbetet som en del av ordinarie processer. Innovation och

kunskapshöjande insatser, framförallt kring det förvaltningsgemensamma temat om klimatsmart mat, fortsätter.

Tema Klimatsmart mat

Tema mat, nu med namnet Klimatsmart mat, är fortsatt prioriterat i stadsdelen under året med utökat fokus på plast och kemikalier. Utgångspunkt är stadens Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat, stadens Kemikalieplan och staden Plaststrategi (kommer under 2022). Genom att samverka runt ett tema som är aktuellt för hela organisationen kan vi tillvarata erfarenheter och kunskaper från olika verksamheter och områden.

Budget 2022 anger specifikt att stadsdelsnämnderna ska arbeta för att de verksamheter som köper in livsmedel och måltider ska förhålla sig till Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat. I förvaltningens förskolor, äldreomsorg och även i vissa av socialtjänstens verksamheter förekommer både livsmedel och måltider.

Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat

Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat utgår ifrån delar av stadens Vision 2040 och bygger på en holistisk och hållbar syn på mat utifrån Agenda 2030. Matens betydelse för att nå en hållbar utveckling har blivit allt tydligare. Stockholms stad har som stor organisation med många verksamheter och en stor konsumtion av livsmedel en viktig roll. Det som serveras inom stadens verksamheter inverkar på folkhälsa och välbefinnande och påverkar klimatet och miljön. Genom upphandling och inköp kan staden påverka branschens aktörer.

Arbetet med att minska matsvinnet ska bidra till en minskad klimatpåverkan. Det avfall som ändå uppstår ska samlas in och tas om hand på ett resurseffektivt sätt. Strategin ska bidra till bättre folkhälsa och minskad miljö- och klimatpåverkan genom de livsmedel och måltider som köps in, produceras och serveras i stadens verksamheter. Stockholms stad ska vara en föregångskommun där invånarna vet att de får god, näringsriktig och säker mat.

Det finns en rad hälsorelaterade effekter av klimatförändringarna. Genom att värna om miljön bidrar man även till en bättre folkhälsa. Stadens måltidsverksamheter ska medverka till att invånare och besökare har ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp.

Stadens mat-strategi ska bidra till:

- bättre folkhälsa
- minskad miljö- och klimatpåverkan,
- goda, varierade och näringsriktiga måltider som håller hög kvalitet
- likvärdiga måltider och ett jämlikt måltidsutbud
- att maten är integrerad och stärker matens betydelse i verksamheterna
- säkra livsmedel för alla

- att ge vägledning, visa på strategiska prioriteringar och belysa vilka utvecklingsområden som finns i staden inom måltidsområdet.

Stadens verksamheter ska sträva efter att servera god och hälsosam mat som också är bra för klimatet genom att:

- välja ekologiskt
- handla efter säsong
- minska användandet av kött och mejeriprodukter
- servera mer frukt och grönt, rotfrukter, fullkorn och baljväxter
- välja kött och fisk med omsorg med hjälp av WWF:s Kött-guide och Fisk-guide.
- minska svinnet i kök, servering och på tallriken

Mål kopplade till Tema mat

Tema mat kopplar till miljöprogrammets mål: 1, 2, 4, 5, 6, 7.

Tema mat kopplar också till flera hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Kungsholmens aktiviteter för tema Klimatsmart mat

- Handla ekologiskt och om möjligt, närproducerat (för att minska utsläpp från transporter och därmed klimatpåverkan)
- Handla klimatsmart, d.v.s. livsmedel med låg påverkan på klimatet
- Samverka mellan nätverk i förskolan, äldreomsorgen och i socialtjänsten som beställer och handlar mat
- Arrangera gemensamma utbildningar och aktiviteter inom tema Klimatsmart mat
- Dela kunskap om metoder och erfarenheter för att minska mängden matavfall genom mätning och andra åtgärder
- Samla in det matavfall som ändå uppstår till återvinning
- Handla och tillaga mer vegetariskt och veganskt
- Använd regelbundet de befintliga systemen Hantera Livs och kemikaliehanterings-systemet Chemsoft.

Tema Klimatsmart mat i Kungsholmens verksamhetsplan 2022

En rad aktiviteter och indikatorer i VP kopplar till tema Klimatsmart mat:

Aktiviteter och kunskapshöjande insatser inom det förvaltningsgemensamma temat Klimatsmart Mat, med utökat fokus också på plast och kemikalier.

(Nämnd-aktivitet VP 1/1 – 31/12 2022).

Andel inköpta ekologiska måltider och livsmedel i staden i kronor av totala värdet av inköpta måltider och livsmedel. (KF:s indikator 2022: 65 %, 2023: 70 %).

Klimatpåverkan från upphandlade livsmedel och måltider (räknas ut med hjälp av systemet Hantera Livs). (KF:s indikator 2022: 1,7 kg CO₂, 2023: 1,6 kg CO₂).

Verksamheter som serverar mat mäter sitt matsvinn vår och höst i syfte att minska matsvinnet. (Nämnd-aktivitet 1/1-31/12 2022).

Etablera matavfallsinsamling i de verksamheter som ännu inte har detta. De verksamheter som inte har rätt förutsättningar för att samla in matavfall i kärl ska tillsammans med fastighetsägarna undersöka möjligheten att installera matavfallskvarn. (Nämnd-aktivitet 1/1-31/12 2022)

Andel hämtställen med matavfallsinsamling av hämtställen med möjlighet till matavfallsinsamling. (KF:s indikator VP 2022: 90 %)

Aktivt användande av stadens kemikaliehanteringssystem Chemsoft på alla förvaltningens enheter. (Nämnd-aktivitet 1/1-31/12 2022)

Förskolan

Alla förskolor mäter sitt serverings- och tallrikssvinn. (Nämnd-aktivitet 1/1-31/12 2022)

Alla förskolor ska genomföra en inventering av åtgärdslistan i miljöförvaltningens riktlinjer för kemikaliesmart förskola punkt 1-23. (Nämnd-aktivitet 1/1-31/12 2022)

Obligatorisk matavfallsinsamling

Från och med 1 jan 2023 är matavfallsinsamling obligatorisk för alla. Det är i första hand fastighetsägaren som ska ombesörja utrymme för insamlingen, men om verksamheten erbjudits plats av fastighetsägaren och ännu inte sorterar matavfallet, kan förvaltningen beläggas med vite.

Kunskapshöjande insatser

Workshops Klimatsmart mat

Utbildningar och work-shops under 2022 med fokus på tema Klimatsmart mat.

Kommunikation

I budget 2022

Stockholm Vatten och Avfall AB ska i samråd med kommunstyrelsen ta fram ett stadsövergripande kommunikationskoncept för ökad matavfallsinsamling i stadens verksamheter i samarbete med stadsdelsnämnderna, Stockholms stadshus AB, AB Familjebostäder, AB Stockholmshem, AB Svenska Bostäder, utbildningsnämnden, socialnämnden och service-nämnden

I miljöprogrammet

Kunskapen behöver öka om stadens klimat- och miljöarbete och om innovativa idéer och lösningar för att möta de klimatutmaningar som måste hanteras. Kommunikation om klimat- och miljöarbete i Stockholm är viktigt för att skapa intresse för stadens arbete och engagemang till att samverka och bidra till minskad klimat- och miljöpåverkan samt till att dela kunskap och hitta nya innovativa lösningar. Det är också nödvändigt att sätta stadens insatser i ett globalt perspektiv och skapa ett internationellt intresse för stadens arbete och Stockholm som plats. Det rör till exempel insatser för att öka matavfallsinsamlingen, val av hållbara transportsätt och medvetna konsumtionsval.

Under samordning av kommunstyrelsen ska stadsdelarna medverka till en stadsövergripande och samordnad kommunikation om stadens arbete med Agenda 2030.

På Kungsholmen

Intern kommunikation

Kommunikationsplan är framtagen för Kungsholmens miljö-, klimat- och hållbarhetsarbete och uppdateras regelbundet. Kommunikation sker regelbundet via chefsposten. Även genom intranätet, morgonmöten, ledningsgrupper, workshops m.m.

Kommunicera för att öka miljö- och klimatmedvetenheten och ett miljö- och klimatsmart beteende kring förvaltningens rutiner och arbetssätt vid till exempel inköp av mat, minskat matsvinn, återvinning av matrester, plast, kemikalier m.m.

Extern kommunikation

Externa kommunikationsinsatser som är särskilt viktiga handlar om konsumtionens miljöpåverkan och klimatvänliga transportalternativ.

Sprid kunskap om websidorna *Leva hållbart* på stockholm.se bland brukare och medborgare. Använd om möjligt publika evenemang som 6 juni för att visa medborgarna klimatsmarta alternativ och informera om stadens och Kungsholmens miljö- och klimatarbete. Kommunicera stadens arbete med *Stockholm +50*, 1-4 juni och *Världsmiljödagen*, den 5 juni som Stockholm och Sverige är värd för.

Ekonomi och uppföljning

Hållbara inköp och upphandling

Inköp i budget 2022

Stadens verksamheter ska säkerställa att inköpsarbetet bidrar till stadens övergripande mål inom miljö och klimat, social hållbarhet och ökad kvalitet och valfrihet för stockholmarna. Inköp ska genomföras kostnadseffektivt med rätt kvalitet utifrån verksamhetens behov och med öppenhet för nya och innovativa lösningar. Löpande dialog med befintliga och nya leverantörer samt god avtalsuppföljning ska stärka stadens beställarkompetens och bidra till att staden uppfattas som en attraktiv avtalspart. Staden köper stora mängder varor, tjänster och entreprenader och som offentlig aktör är det viktigt att använda offentlig upphandling och inköp som ett medel för att driva samhällsutvecklingen i hållbar riktning. Inköpsarbetet ska bedrivas kategoristyrkt med en hög grad av samordning inom staden. Genom samarbete med nationella och regionala aktörer ska staden fördjupa kunskapen om hur den normala försörjningen inom strategiskt viktiga inköpskategorier behöver anpassas för att möta behoven under höjd beredskap. Kommunstyrelsen leder stadens inköpsarbete. Servicenämnden genomför samordnade upphandlingar och erbjuder inköpsstöd. Arbetsmarknadsnämnden har ett särskilt ansvar att erbjuda stöd vid användning av sysselsättningsfrämjande krav i upphandlingar och miljö- och hälsoskydds-nämnden erbjuder stöd vid utformning och uppföljning av krav som bidrar till en bättre miljö och ett hållbart klimat.

I miljöprogrammet

Ca två tredjedelar av stadens totala omsättning utgörs av inköpsuppgifter för varor, tjänster och entreprenader. Staden har alltså en betydande rådighet att påverka de lång- och kortsiktiga målen i miljöprogrammet i egenskap av sin roll som kravställande inköpare. Genom sitt eget inköpsarbete kan staden bidra till uppfyllelse av flera av målen i miljöprogrammet. Enligt stadens program för inköp 2020-2023 ska miljökrav alltid ställas då det är motiverat och ska då syfta till att uppnå målen i miljöprogrammet. Staden ska exempelvis ställa krav på egna fordon, transporter, vitvaror, livsmedel, plastprodukter med mera, men även stärka förutsättningarna för att minimera svinn och onödig materialåtgång. Det är viktigt att vi använder tydliga, relevanta och enhetliga krav och avtalsvillkor i samband med inköp. Genom ett kategoribaserat inköpsarbete ska intern samverkan och kunskap om leverantörs-marknadens möjligheter öka i syfte att ytterligare stärka stadens förmåga att nå hållbarhetsmålen.

På Kungsholmen

Under 2022 fortsätter arbetet med att gå igenom och säkra förvaltningens rutiner som kopplar till inköp och upphandling ur miljö-, klimat och hållbarhetsperspektiv.

Kopplar till miljömål 4 Ett resurssmart Stockholm

- Verksamheter som köper livsmedel och måltider förhåller sig till stadens Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat.
- Ökad andel ekologiska och vegetariska livsmedel.
- Ökad andel livsmedel och varor i stadens inköp som gynnar biologisk mångfald.
- Minskade mängder avfall och matsvinn.
- Klokare konsumtion och minskad klimatpåverkan från konsumtionen.
- Vid inköp av varor och tjänster ställs krav på giftfria, miljövänliga och energieffektiva produkter.
- Onödiga engångsmaterial och förpackningar undviks.
- Minskade inköp av plastprodukter.
- Minskad resursanvändning och ökad recirkulation av materiella resurser inom staden.
- Minimera onödig materialåtgång genom väl planerade upphandlingar i stadens verksamheter.
- Krav på miljöfordon och miljöbränslen vid upphandling av tjänster där transporter ingår.
- Krav på miljöbränslen vid upphandling av entreprenader.

Kopplar till miljömål 5 Ett Stockholm med biologisk mångfald

- Öka andelen ekologiskt producerade varor i stadens inköp samt ett ökat utbud av vegetariska livsmedel och varor producerade i nivå med svenska djurskyddsregler.
- Vid inköp och upphandling ställa krav på god djurhållning.
- Vid inköp och upphandling använda Världsnaturfondens guider för kött, fisk och grönsaker i syfte att bidra till den biologiska mångfalden samt till fiskbestånden i havet.

Kopplar till miljömål 6 Ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö

- Krav på miljöfordon och miljöbränslen vid upphandling av tjänster där transporter ingår.
- Krav på miljöbränslen vid upphandling av entreprenader.

Kopplar till miljömål 7 Ett giftfritt Stockholm

- Minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter.
- Minskat användande av plast- och engångsmaterial.

Klimatinvesteringar

I budgeten finns medel avsatta som syftar till att minska de klimatpåverkande växthusgasutsläppen och minska sårbarheten orsakad av kommande klimatförändringar.

Mer information om ansökningsprocessen, uppföljningsprocessen och prioriterade insatser finns på intranätssidan Klimatinvesteringsmedel.

Samtliga ansökningar som avser ökad klimatnytta (Minskning av CO₂) ska ha stämts av med Energicentrum Funktion.MHN. energiochklimat@stockholm.se vid Miljöförvaltningen.

Om ansökan avser skyfall ska denna stämmas av med skyfallsfunktionen henrik.bodin-skold@stockholm.se, skyfallsstrateg vid trafikkontoret .

Uppföljning och prognos av tilldelade medel görs i samband med tertiärrapport 1, tertiärrapport 2 och verksamhetsberättelsen. Observera att samtliga beviljade ansökningar även ska slutrapporteras i en separat rapportmall senast 6 månader efter insatsens/projektets avslut. Läs mer om uppföljning av slutrapportering av klimatinvesteringar på Klimatinvesteringsmedel Ansökan om budgetjustering kan göras i samband med: VP T1 T2

Kontaktperson: Annie Hallberg, stadsledningskontoret, annie.hallberg@stockholm.se

Uppföljning

ILS

Miljö- och klimathandlingsplanen är nära kopplad till ILS, stadens överordnade system för ledning och uppföljning av all verksamhet och ekonomi, och följs upp regelbundet i samband med årshjulets olika aktiviteter. Miljömålen som brutits ner i verksamhetsplaner med tillhörande indikatorer och aktiviteter följs upp i samband med tertiärrapporter och verksamhetsberättelser precis som med annan uppföljning av verksamheten och budget. Om det behövs kan kommunstyrelsen uppmana och anmoda nämnder och bolagsstyrelser att vidta åtgärder för att uppnå målen. Se Miljö- och klimatarbete i Verksamhetsplan Kungsholmen 2022 nedan.

Revisionsplan 2021-2022

Följande granskningar föreslås ingå i planeringen för revisions-år 2022 eller senare. Granskningarna kan komma att prioriteras bort till förmån för annan granskning beroende på utfallet av det årliga riskanalysarbetet.

- Naturvärden och biologisk mångfald
- Trygghet i stads- och boendemiljöer
- Underhåll av verksamhetslokaler

4. Budgetens direktiv

Miljö och hållbarhet i stadens budget 2022

I stadens budget för 2022 spelar miljö- klimat och hållbarhet en fortsatt betydande roll. Här följer en sammanfattning:

Stockholm är en hållbar stad med en god livsmiljö

Stockholm, Sverige och världen står inför stora miljöutmaningar. Stockholm har unika möjligheter att vara ledare i den globala omställningen som världen står inför. Hoten från klimatförändringar, spridning av giftiga kemikalier, utarmning av natur och den biologiska mångfalden och det ohållbara resursutnyttjandet är stora hot mot människors hälsa och livskvalitet, planetens överlevnad och samtidigt även mot en hållbar ekonomisk utveckling. Politikens roll

ska vara styrande och möjliggörande, att underlätta idéer, innovation och investeringar och att röja hinder för den omställning som redan pågår.

Vårt mål är att Stockholm ska vara fossilfritt och klimatpositivt senast år 2040 och där stadens egen organisation visar vägen och är fossilfri år 2030. Stockholm ska gå före i klimatarbetet. Därför ska vårt konkreta arbete för klimatet vara föredömen för andra städer. Vi antagit ett ambitiöst miljöprogrammen samt en klimathandlingsplan tillsammans med en klimatbudget för staden. Kol för uppvärmning är numera helt utfasat och eldning med fossil olja ska ha upphört till senast 2025. Stockholm har tagit fram, och styr nu med en lokal klimatbudget som visar hur stora utsläpp Stockholm och framförallt vår planet tål. Samtidigt behöver vi även fokusera på klimatpåverkan som kommer från maten och från byggsektorn. Stockholms stad ska även motverka klimatförändringarna genom koldioxidinlagring samt biokolsanläggningar. Så gör vi Stockholm till en klimatpositiv stad senast 2040.

Med klimatförändringar följer extrema väder. Staden måste planeras på ett sätt som gör oss mer motståndskraftiga mot hetta, torka och översvämningar, ett stort och komplext arbete som nu pågår inom staden. Stockholms stads miljöarbete ska ske i nära samarbete med invånare, näringsliv, akademi, civilsamhälle och myndigheter. Vi vill göra Stockholm till en stad som kombinerar hög tillväxt, goda livsmiljöer och minimerad miljöpåverkan. Stadens krav på social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet ska utmana och leda till fler innovationer och nya jobb.

Att minska användningen av plast är viktigt då nästan all plast är gjord av fossil råvara, men även för att minska skräp och mikroplaster i vår omgivning. Användning av plastmaterial i offentliga miljöer ska minimeras. Konstgräsplaner som anläggs ska utformas så att inte mikroplaster sprids vidare. För att vända trenden och göra Stockholm till en föregångare inom cirkulär ekonomi måste det bli mycket enklare att återvinna. De sopor som i slutändan blir kvar och förbränns till att värma upp våra bostäder ska vara fria från fossil råvara.

En fossilfri stad innebär även kraftfulla incitament att bygga klimatsmart och energieffektivera bostäderna. Ett hållbart växande Stockholm ställer krav på att byggnader, transporter och systemlösningar utformas på ett sätt som minskar klimatbelastningen. Det är i täta städer om det finns bäst förutsättningar för hållbara energisystem och transporter. Stockholm har goda förutsättningar för att växla upp elproduktionen genom solceller, ökad produktion av biogas och tillvaratagande av värmeenergi som kan föras in i fjärrvärmesystemet. Att minska stadens energianvändning är en viktig del i att minska stadens klimatpåverkan och en viktig del för en långsiktig ekonomisk hållbarhet. Stockholms stad ska gå före och strukturerat energieffektivera sina egna fastigheter, såväl hus som övriga byggnader.

Vårt mål är att luften ska vara ren var man än bor i Stockholm. Arbetet med att bekämpa hälsofarlig luft i Stockholm ska intensifieras genom teknikutveckling och en bred palett av tekniska och ekonomiska styrmedel, som gör det enkelt för människor och företag att göra kloka miljöval, samt minskad fossil bränsleanvändning. Barn drabbas allra hårdast av dålig luft.

Idag släpper framför allt dieselbilarna ut stora mängder hälsofarliga partiklar och kväveoxider. På Hornsgatan har en miljözon 2 införts för att säkerställa att luftkvalitetsnormerna inte överskrids. Arbetet för en bättre luftkvalitet måste ske med hänsyn till människors vardagsbehov och hushållsekonomi där staden löpande följer om ytterligare enskilda gator överskrider miljökvalitetsnormerna. Detta ska göras genom att pröva innovativa åtgärder som realtidsmätning av luftkvalitet och eventuell dynamisk tillämpning av miljözoner. Målet på längre sikt är att de fordon som kör på Stockholms gator ska vara fria från både fossila och hälsofarliga utsläpp. Målsättningen är att trafiken i Stockholms innerstad ska vara utsläppsfri år 2030.

Gifterna i stockholmarnas vardag ska fasas ut med målet om ett giftfritt Stockholm 2030. Det handlar om åtgärder som fasar ut farliga kemiska ämnen i stadens verksamheter, speciellt med fokus på platser där barn vistas samt påverkan på andra aktörer att arbeta i samma riktning.

Återanvändning är nödvändigt för att hushålla med våra begränsade resurser. Genom möjlighet att låna idrottsutrustning, genom cykel- och bilpooler och genom återbruk går det att bidra till ett bättre resursutnyttjande. Vi arbetar nu med att öka återbruket av både prylar och byggmaterial.

Grönare Stockholm har som fokus att stärka arbetet med grön infrastruktur och planera mångfunktionalitet i stadens parker och grönområden. Ytterstaden är prioriterad och åtgärderna ska knytas till grönstrukturplanering som har påbörjats i översiktsplanen. Stadsnatur och våtmarker fyller en viktig funktion i att skapa attraktiva stadsrum, bevara biologisk mångfald och bättre rusta staden för ett förändrat klimat med fler översvämningar och värmeböljor. Därför ska Stockholm planera långsiktigt för ekosystemtjänster i stadsmiljö. Staden behöver ta ansvar för att följa upp och bibehålla den biologiska mångfalden. Vi arbetar inom ramen för strategin för att utveckla stadens biologiska mångfald så att staden tillsammans med boende, fastighetsägare och förvaltningar kan bidra till att utveckla gröna infrastrukturen och stadens biologiska mångfald.

Stockholm ska vara en föregångskommun gällande upphandling av mat som minskar klimatpåverkan. Staden ska därför utreda mått och mätmetoder för att mäta koldioxidutsläppen från de livsmedel och måltider som serveras inom stadens verksamheter samt intensivt sitt arbete med matavfallsinsamling. En större andel av maten ska vara ekologisk. Vi behöver både minska onödigt matsvinn och samtidigt samla in det matavfall som ändå uppstår i form av restprodukter. Alltför mycket av det som hamnar i soppåsen är matavfall som istället kan utgöra en resurs för att öka biogasproduktionen och ersätta fossila bränslen. Sverige är bland de bästa i världen på att använda lite antibiotika i djurproduktionen och samtidigt ha friska djur, vilket innebär lägre risk för utveckling av antibiotikaresistens samt mindre utsläpp av antibiotika i miljön. Att byta ut importerad mat med högre påverkan på klimat och miljö mot mat producerad med hög miljö- och klimathänsyn som levererar ekosystemtjänster är ett viktigt sätt för Stockholm att ta globalt ansvar. Stockholm ska, i samarbete med andra aktörer, säkerställa försörjningen av bland annat livsmedel vid kris.

Miljö- och klimatarbete i nämnder och bolagsstyrelser

I budget 2022 anges vad nämnder och bolagsstyrelser ska arbeta med. Det finns också miljö- och klimatåtgärder i budgeten som kopplar direkt till de olika verksamheterna.

Nämnder och bolagsstyrelser

Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser

- arbeta för fossilfrihet genom teknikutveckling, krav i upphandlingar, digitalisering och ökad samverkan med näringslivet
- arbeta för en fossilfri organisation 2030 genom att fasa ut användningen av fossil energi i egen och upphandlad verksamhet
- säkerställa att all stadsutveckling i Stockholms stad, egna och upphandlade transporter samt taxor och avgifter genomsyras av målen om hållbart resande och miljöeffektiva transporter
- minimera verksamheternas tjänsteresor med flyg och bil till förmån för tåget samt uppmuntra digitala möten
- arbeta för minskade konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från stadens egna verksamheter främst inom byggmaterial, livsmedel och tjänsteresor
- arbeta för minskade koldioxidutsläpp från vägtrafiken genom elektrifiering, biodrivmedel och ett transporteffektivt samhälle
- intensifiera arbetet med att genomföra energieffektiviserande åtgärder så att stadens mål om ökad energieffektivisering uppnås
- arbeta för att användningen av plast ska vara så hållbar som möjligt i stadens verksamheter
- initiera projekt och åtgärder med hög klimatnytta och breda synergieffekter, och utnyttja möjligheter till utökad finansiering via stadens särskilda klimatinvesteringssatsning samt externa medel
- arbeta för ett klimatanpassat Stockholm med fokus på att prioritera och åtgärda skyfallsrelaterade risker och effekter av värmeböljor i enlighet med stadens handlingsplan för klimatanpassning
- minska kommunkoncernens klimat- och miljöpåverkan genom ökad andel ekologiska och klimatsmarta livsmedel i verksamheterna
- arbeta för ett resurssmart Stockholm i enlighet med EU:s avfallshierarki och stadens nya avfallsplan med fokus på att förebygga och minimera avfall och att främja återvinning samt återbruk.
- använda stadens interna återbrukscentrum, Stocket, som ett förstahandsalternativ i samband med inköp av möbler och inventarier till stadens verksamheter
- öka andelen insamlat matavfall och utöka infrastrukturen för hämtställen med möjlighet till matavfallsinsamling
- arbeta för att öka användning av biokol i stadens växtbäddar
- under samordning av kommunstyrelsen, miljö- och hälsoskyddsnämnden och Stockholm Vatten och Avfall AB utveckla en tydlig kommunikation i klimat och miljöarbetet
- implementera handlingsplanen för biologisk mångfald
- implementera handlingsplanen för cirkulärt byggande
- fortsätta implementeringen av kemikalieplanen och rekommendationen för konstgräs, gummigranulat och platsgjutet gummi uppfylls i bygg- och anläggningsprojekt
- ta fram incitament och styrmedel som gör att all nyetablering i form av bostadsbyggande, kontor, köpcentra, nöjesetablissemang m.m. planeras för och förses med ladd infrastruktur i tillräcklig utsträckning så att målet om 50 procent laddplatser kan uppnås 2026 och 100 procent laddplatser i innerstaden respektive

- 80 procent i ytterstaden 2030 kan uppnås.
- upphandlingar som löper över 2030 ska för transporter och maskiner bygga på målet om en utsläppsfri innerstad
- bidra till att uppfylla stadens mål om ett klimatsmart och hållbart Stockholm genom att arbeta enligt Stockholms stads Miljöprogram 2020-2023, Klimathandlingsplan 2020-2023 samt andra handlingsplaner kopplade till miljöprogrammet
- integrera dagvattenfrågor och miljö kvalitetsnormer i stadsutvecklingsprocesser
- utveckla stadens ledande position inom avskiljning och lagring av koldioxid genom att skapa finansieringsformer och affärsmodeller för en fullskalig anläggning i fjärrvärmesystemet i drift senast 2025
- arbeta för avveckling av fossil olja för uppvärmning senast år 2025

Stadsdelsnämnderna

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska stadsdelsnämnderna

- bidra till att uppfylla stadens mål om ett klimatsmart och hållbart Stockholm genom att arbeta enligt Stockholm stads Miljöprogram 2020-2023, Klimathandlingsplan 2020-2023 samt andra handlingsplaner kopplade till miljöprogrammet
- fortsätta arbetet med lokala miljö- och klimatsamordnare
- arbeta för att de verksamheter som köper in livsmedel och måltider ska förhålla sig till Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat
- fortsätta arbetet med att genomföra energieffektiviserande åtgärder
- arbeta med klimatanpassning och utöver fysiska åtgärder även arbeta med verksamhetsanpassning i syfte att minska riskerna av negativa hälsoeffekter till följd av exempelvis värmeböljor
- arbeta för ett resurssmart Stockholm i enlighet med EU:s avfallshierarki i enighet med stadens nya avfallsplan med fokus på att minimera avfall och att främja återvinning samt återbruk.
- använda stadens interna återbrukscentrum, Stocket, som ett förstahandsalternativ i samband med inköp av möbler och inventarier till stadens verksamheter
- fortsätta arbetet med att sortera ut matavfall och fortsätta arbetet med att minska matsvinnet

Förskoleverksamheten

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska förskoleverksamheten

- förebygga att avfall uppstår i all verksamhet, såsom genom kraftigt minskad användning av engångsprodukter och onödiga plastprodukter, och verka för att en större andel produkter och material återanvänds
- fortsätta arbetet med att sortera ut matavfall och förbättra källsorteringen, samt fortsätta arbetet med att minska matsvinnet
- fortsätta arbetet med kemikaliesmarta förskolor och verka för en giftfri miljö i såväl förskolan som dess närområde, genom att ersätta material som har kända och farliga egenskaper och inte använda sådana vid nybyggnation
- intensifiera arbetet med att genomföra energieffektiviserande åtgärder
- vid nybyggnation projektera utifrån krav på att certifiera förskolor med motsvarande

Miljöbyggnad lägst silver

- verka för att fler förskolor ansöker om att erhålla Skolverkets utmärkelse ”Skola för hållbar utveckling” och att goda exempel på hur förskolor kan arbeta med hållbar utveckling sprids inom staden
- ge möjlighet till en aktiv utevistelse med fysisk rörelse genom välplanerade och gröna förskolegårdar med särskilt fokus på mer naturmaterial och grönytor, genom en bättre fördelning mellan grönytor och hårdgjord yta
- ha som målsättning vid om- och nybyggnad av förskolor att förskolegårdarna ska vara så pass stora och attraktivt utformade att de erbjuder en inbjudande miljö för pedagogik, vistelse och lek
- intensifiera arbetet att minska klimatpåverkan från inköpta livsmedel och öka andelen ekologiska livsmedel i enlighet med Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat
- särskilt utreda köksfunktion, och möjlighet att tillföra tillagningskök i samband med renoveringar och nybyggnation

Socialtjänsten

Enligt *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ovan.

Äldreomsorgen

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska Stadsdelsnämnderna

- fortsätta med implementeringen av mat- och måltidspolicyn för äldreomsorgen i staden och därmed arbeta för att förbättra måltidsupplevelsen inom äldreomsorgen

Kultur och fritid

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska Stadsdelsnämnderna

- verka för minskad energianvändning i all fritids- och kulturverksamhet
- förebygga att avfall uppstår, sortera ut mer material och avfall för återvinning i all fritids- och kulturverksamhet samt kraftigt minska användningen av engångsprodukter och minska användningen av onödiga plastprodukter

Parkmiljöavdelningen

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska Stadsdelsnämnderna

- tillsammans med trafiknämnden och andra berörda nämnder samverka med privata fastighetsägare, näringsidkare, boende, stadens verksamheter och andra aktörer i arbetet med att utveckla trygga och attraktiva stadsdelar
- planera och utveckla stadsmiljön på ett sätt som möjliggör för att de minsta barnen, äldre och funktionsnedsatta ska kunna vistas i parker och grönområden på ett säkert, tryggt och tillgängligt sätt
- bistå trafiknämnden i arbetet med att skapa fullvärdiga cykelpendlingsstråk och bidra till att anpassa stadsmiljöerna för att minska konfliktytor mellan gående och cyklister

- delta i genomförandet av stadens Gångplan och planera stadsmiljön utifrån ett jämställdhetsperspektiv med särskild hänsyn till behoven hos barn, äldre och personer med funktionsnedsättningar
- fortsätta att utveckla stadens parker och anlägga parker som en naturlig del av stadsutvecklingsområden samt tillsammans med trafiknämnden fortsätta arbetet med Grönare Stockholm där fokus är att stärka arbetet med grön infrastruktur och mångfunktionalitet i stadens parker och grönområden samt stärka gröna svaga samband enligt översiktsplanen
- i samverkan med trafiknämnden bidra till goda möjligheter för stadsodling i parker, på kvartersgårdar, tak, kolonilotter och gågator
- i samarbete med förskolor möjliggöra stadsodling i parker, i syfte att skapa ökad trivsel samt kunskap om matens resa från jord till bord
- vidareutveckla och stärka ekologiska värden i stadens parker, naturområden och naturreservat med utgångspunkt i handlingsplanen för biologisk mångfald. Exempelvis genom att öka andelen perenna rabatter som främjar pollinatörer och verka för fler tätortsnära betesdjur som ekosystemtjänst i syfte att minska kostnaderna för manuell slyröjning, stärka den biologiska mångfalden och förbättra stockholmarnas stadsmiljö
- möjliggöra genomförande av åtgärderna för biologisk mångfald i de stadsdelvisa åtgärdsprogrammen
- i samarbete med miljö- och hälsoskydds nämnden stärka den biologiska mångfalden i naturreservaten
- utveckla samverkan med trafiknämnden, exploateringsnämnden och miljö- och hälsoskydds nämnden kring den ekologiska kompensationen, förankrad i lokala förutsättningar
- i samarbete med exploateringsnämnden intensifiera arbetet med ekologisk grönytekomensation för att upprätthålla funktioner och samband för biologisk mångfald
- planera för att successivt fasa ut det egna beståndet av arbetsfordon och maskiner drivna av fossila bränslen
- i upphandlingar, utan att hämma konkurrensen, arbeta med en ökad kravställning på eldrivna parkskötselverktyg och entreprenadmaskiner, i syfte att minska miljöpåverkan och buller i stadsmiljön
- arbeta med klimatanpassning genom utveckling av grönytors avkylande effekt och genom dagvatten- och skyfallsarbete i enlighet med stadens dagvattenstrategi och handlingsplan för klimatanpassning.
- fortsätta arbetet med att genomföra åtgärder i enlighet med de lokala åtgärdsprogrammen för stadens vattenförekomster och i arbetet ta hänsyn till åtgärder som kan underlätta stadsutvecklingen
- med stöd av miljö- och hälsoskydds nämnden och trafiknämnden, arbeta med innovativa lösningar för bullerskydd, i synnerhet gröna bullerskydd tillsammans med miljö- och hälsoskydds nämnden intensifiera arbetet med att rena stadens vattendrag- och bottnar genom bland annat ökad samordning med civilsamhället
- investera i åtgärder som stärker friluftslivet, såsom upprustning och belysning av motionsspår och löparbanor, bättre skyltning om exempelvis sportfiske och andra friluftaktiviteter samt tillgänglighetsanpassningar
- bistå miljö- och hälsoskydds nämnden i arbetet med att implementera handlingsplanen för inrättandet av fler badplatser i staden, tillsammans med trafiknämnden, idrottsnämnden och exploateringsnämnden, när den har antagits
- öka vistelsevärden på platser vid vatten genom exempelvis bryggor och attraktiv möblering vid vatten samt levandegöra ytor nära vatten i syfte att öka dessas trivsel, trygghet, tillgänglighet och nyttjandegrad. Medel avsätts i central medels reserv för medfinansiering med halva investeringen.

- i samverkan med idrottsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden uppdatera Naturkartan med bland annat motionsspår, fiskeplatser och utegym
- tillsammans med miljö- och hälsoskyddsnämnden, trafiknämnden och stadsbyggnadsnämnden fortsätta arbetet med kartläggning av stadens totala grönyta och ekologiskt särskilt betydelsefulla områden (ESBO) för att kunna följa deras utveckling över tid.
- i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden samt stadsbyggnadsnämnden fortsätta utreda lämpliga biotopskyddsområden i staden
- i samarbete med kommunstyrelsen och trafiknämnden fortsätta utreda möjligheterna att i lämplig stadsdelsnämnd möjliggöra för näringslivet och civilsamhället att bidra till stads- miljöverksamheten

Lokalenheten

Enligt budget 2022

Fastighets- och lokalpolicy för kommunkoncernen Stockholms stad - Principer för stadens innehav av fastigheter och hyrda lokaler

Staden ska bedriva en långsiktigt hållbar fastighetsförvaltning som minskar den totala energi- användningen och miljöpåverkan från fastigheter och lokaler. Byggnaderna ska vara energi- effektiva och leverera en sund inomhusmiljö samt vara fria från miljö- och hälsostörande äm- nen. Ägda byggnader bör långsiktigt utvecklas för att minska miljöbelastningen. Stadens mil- jöprogram ska följas. Behovet av mötesplatser för civilsamhället, och platser där stadens verksamheter möter stockholmare är betydande. Utifrån ett socialt hållbarhetsperspektiv och ansvarstagande ska staden söka vägar för ett optimalt utnyttjande av stadens befintliga lokaler för även detta syfte.

Samarbeta med stadens fastighetsförvaltning och fastighetsbolag

FSK miljö- och klimatarbete

Fastighetsnämnden ska vidta åtgärder för att begränsa miljöpåverkan från nya och befintliga fastig- heter, minska energianvändningen och tillgängliggöra nämndens publika lokaler för personer med funktionsnedsättning. Nämnden ska bidra till att miljöprogrammets mål för energianvändning och ut- släpp kan upprätthållas. Nämnden ska verka för att energieffektivisera sina egna fastigheter samt fort- sätta arbetet med klimatanpassning utifrån den genomförda klimat- och sårbarhetsanalysen.

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska nämnden bl. a.

- intensifiera arbetet med att genomföra energieffektiviserande åtgärder och fasa ut användningen av fossil olja i nämndens bestånd samt vid behov samverka med arbetsmarknadsnämnden med att identifiera stadens behov av kompetensförsörjning inom energieffektiviseringar
- öka stadens produktion av förnybar energi, såsom solenergi, exempelvis på idrottshallar och i arbetet beakta teknologisk utveckling såsom energilagring av överskottsel från den egna elproduktionen i syfte att nå ett hållbart och energieffektivt bestånd
- med stöd av miljö- och hälsoskyddsnämnden och servicenämnden byta ut energiineffektiva armaturer för mer energieffektiv belysning med lika eller förbättrad ljuskvalitet
- aktivt arbeta med ekosystemtjänster, vegetation och solceller på takyta
- verka för att alla avtal som nytecknas eller omförhandlas sker enligt mallen för gröna

hyresavtal

- fortsätta genomföra klimatanpassningsåtgärder utifrån genomförd klimat- och sårbarhetsanalys gällande sårbarheter i det egna beståndet
- leverera en sund inomhusmiljö som är fri från miljö- och hälsostörande ämnen
- med stöd av miljö- och hälsoskyddsnämnden fortsätta arbetet med livscykelanalys (LCA) i byggprocessen och utreda kravnivå för byggmaterials klimatpåverkan

Micasa miljö- och klimatarbete

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska bolaget bl. a.

- bidra till att uppnå stadens mål för matavfallsinsamling
- prioritera och åtgärda klimatrelaterade risker såsom effekter av skyfall och värmeböljor
- fortsätta arbetet med att energieffektivisera, bland annat med hjälp av digitala verktyg för energistyrning och energilagring samt genom ökad egen energiproduktion
- med stöd av miljö- och hälsoskyddsnämnden fortsätta byta ut energiineffektiva armaturer för mer energieffektiv belysning med lika eller förbättrad ljuskvalitet när dessa uppnått sin livslängd
- med stöd av miljö- och hälsoskyddsnämnden, fortsätta arbetet med en utfasning av direktverkande el för uppvärmning och föreslå el-besparande alternativ
- fortsätta att verka för att utöka antalet solceller vid nybyggnation såväl som på befintliga fastigheter
- delta i stadens fortsatta arbete med LCA (Livscykelanalys) i byggprocessen och miljö- och hälsoskyddsnämndens utredning av kravnivå för byggmaterials klimatpåverkan
- fortsätta arbeta för att skapa tillgängliga gröna, trygga och trevliga utemiljöer för såväl boende som personal i och omkring fastigheterna.

SISAB miljö- och klimatarbete

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska bolaget bl. a.

- fortsätta arbetet med att energieffektivisera, bland annat med hjälp av digitala verktyg för energistyrning och energilagring samt genom ökad egen energiproduktion
- prioritera och åtgärda klimatrelaterade risker såsom effekter av skyfall och värmeböljor
- fortsätta att verka för att utöka antalet solceller vid nybyggnation såväl som på befintliga fastigheter
- fortsätta att verka för att fler skolor och förskolor byggs i trä
- med beaktande av hållbarhet och funktion fortsätta prova och utvärdera naturmaterial på förskolegårdar och skolgårdar
- fortsätta utreda att tillföra tillagningskök i samband med renoveringar och nybyggnation
- med stöd av miljö- och hälsoskyddsnämnden fortsätta byta ut energiineffektiva armaturer för mer energieffektiv belysning med lika eller förbättrad ljuskvalitet när dessa uppnått sin livslängd
- vid nybyggnation projektera utifrån krav på att certifiera förskolor och skolor med motsvarande Miljöbyggnad, lägst silver.

Stockholms hem, Svenska Bostäder och Familjebostäder miljö- och klimatarbete

Utöver det som beskrivs i *Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser* ska bolagen bl. a.

- intensifiera arbetet med att genomföra energieffektiviserande åtgärder
- utveckla infrastruktur för matavfallsinsamling och bidra till att uppnå stadens mål för matavfallssamling, samt planera för krav om fastighetsnära eller kvarternära insamling

- prioritera och åtgärda klimatrelaterade risker såsom effekter av skyfall och värmeböljor för befintlig och planerad bebyggelse
- bidra till stadens mål för att öka antalet laddplatser, exempelvis genom att i samarbete med externa aktörer bygga fler laddplatser i anknötning till befintliga fastigheter samt vid nyproduktionsprojekt, eller större renoveringsprojekt där parkeringsplatser ingår
- vid nybyggnation och renovering utgå från att tak ska nyttjas, antingen med solceller eller med gröna tak.

Möjliga energieffektiviserande åtgärder på Kungsholmen under miljöprogramperioden 2020 – 2023

- Inventera och planera för utbyte av armaturer och ljuskällor i nämndens verksamheter och lokaler i samverkan med fastighetsägarna: Inventera förekomst av T8 lysrör som ska fasas ut 2023 och se över möjligheten att byta armaturer till LED belysning. Se över möjligheten att montera närvarostyrning i delar av nämndens lokaler.
- Fortsätta utbytet av vitvaror i nämndens verksamheter och lokaler till energieffektiva alternativ där så är lämpligt: Prioriteringslista miljöbelastning: 1. Torkskåp (hög) 2. Torktumlare (hög) 3. Gamla industri kyl/frys utan energimärkning (hög) 4. Gamla kyl/frys utan energimärkning (medium) 5. Tvättmaskiner (medium) 6. Diskmaskin utan energimärkning eller sämre än B (medium) 7. Gamla kyl/frys energimärkta B eller sämre. (medium) 8. Spis som inte är induktion. (låg)
- Inventera och sammanställ el-fakturor för samtliga abonnemang för att följa lokalernas elförbrukning.

5. Exempel på åtgärder i miljöprogrammet

Här finns samtliga exempel på föreslagna åtgärder i miljöprogrammet samlade för programperiod 2020-2023.

Mål 1 Ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040

1.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 1,5 ton CO₂e per invånare

Etappmålet innebär att år 2023 ska de totala växthusgasutsläppen i ett växande Stockholm ha minskat till att vara högst 1,5 ton CO₂e per invånare. Med fler nationella styrmedel kan ambitionsnivån skärpas ytterligare.

Exempel på åtgärder:

- Verka för en skärpt statlig styrning på klimatområdet genom exempelvis utveckling av reduktionsplikten och trängselskatten för att stimulera teknikomställning.
- Genom stadsplanering bidra till transporteffektivitet och ett ökat kollektivt resande samt ökat resande med cykel.
- Arbeta för en fossilfri sjöfart genom exempelvis elanslutning av fartyg vid kaj.
- Vidareutveckla biogas som transportbränsle.
- Fasa ut fossilt bränsle i fjärrvärmesystem och minska energiåtervinningen av fossil plast genom uppförande av sorteringsanläggningar.
- Öka de negativa utsläppen genom uppskalning av biokolproduktionen och undersök möjligheterna till koldioxidinfångning och -lagring (BECCS).

- Stimulera delningsekonomi, exempelvis genom att främja bilpooler.
- Arbeta för fossilfria arbetsmaskiner bland annat på byggarbetsplatser genom inköpskrav och innovationsprojekt.
- Ta fram en handlingsplan för minskade koldioxidutsläpp för vägtrafiken fram till år 2030.

1.2 Minskad klimatpåverkan från konsumtionen

Etappmålet innebär att de konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen behöver minska. Staden är en upphandlande myndighet som kan påverka konsumtionens klimatpåverkan genom kravställande i inköpsprocessen. Staden kan i det arbetet gå före och inspirera. Under programperioden ska klimatpåverkan från Stockholms stads inköpta livsmedel och måltider minska med en femtedel och utsläppen från Stockholms stads egna tjänsteresor med flyg minska.

Exempel på åtgärder:

- Utveckla klimatberäkningar av nyproducerade byggnader hos stadens bolag och av exploateringsnämnden. På längre sikt ska staden kunna ställa klimatkrav vid nyproduktion av byggnader och anläggningskonstruktioner.
- Minimera verksamheternas tjänsteresor med flyg
- Utveckla klimatkrav för inköp av livsmedel och måltider i stadens verksamheter.

MÅL 2 en fossilfri organisation 2030

2.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 105 000 ton CO₂e från stadens verksamheter

Etappmålet innebär att växthusgasutsläppen från stadens verksamheter ska minska med 30 procent under programperioden, för att nå det övergripande målet om en fossilfri organisation.

Exempel på åtgärder:

- Bygg ut egen el- eller värmeproduktion baserad på solenergi och utred förutsättningarna för att öka andelen el från vindkraft.
- Fortsätt arbetet med att fasa ut fossiloljeanvändning för att säkerställa att även mindre anläggningar fångas upp och fasas ut.
- Identifiera fastigheter med särskilda behov av investeringar i utrustningen för att möjliggöra en utfasning av fossilolja, även i byggnader med kallhyra.
- Inför en rutin för att utvärdera en övergång till fossilfri olja för alla byggnader som ämnas vara i drift mer än tre år efter staden förvärvat dem.
- Identifiera vilka hyresavtal inom stadens nämnders och bolagsstyrelsers som är bäst lämpade för gröna hyresavtal och initiera pilotprojekt.
- Fortsätt arbetet med att fasa ut fossilgasanvändningen och säkerställa hög biogasandel i inköp.
- Ställa krav på fossilfria transporttjänster och vidare anta ett sista datum för nya avtal som sträcker sig längre än till 2030 där transporttjänster med fossila bränslen inte längre är accepterat.
- Ställa krav på fossilfrihet avseende fordon, transporter och arbetsmaskiner, vid lokalinhyrningar samt vid inköp och upphandling.

2.2 Effektiv energianvändning

Den totala köpta energin i stadens verksamheter bibehålls på samma nivå under programperioden. Etappmålet innebär att staden effektiviserar sin energianvändning med 5 procent relativt den verksamhet som bedrivs¹. Långtgående energieffektivisering ska genomföras vid större ombyggnader. Vid större ombyggnader ska den köpta energin minska med minst 30

procent. På så sätt blir energianvändningen mer effektiv i den växande staden. Produktionen av el samt värme med solenergi ska öka med 100 procent jämfört med motsvarande produktion 2018.

Exempel på åtgärder:

- Vid större ombyggnader ska målet vara att minska den köpta energin för uppvärmning, kyla, fastighetsel och tappvarmvatten med minst 30 procent.
- Där så är möjligt ska en mer långtgående energieffektivisering eftersträvas med sikte på att halvera den köpta energin.
- Bedriva pilotprojekt som uppnår 10 procents energieffektivisering i befintligt bestånd som inte är under ombyggnad genom att utveckla nya innovativa metoder och arbetssätt, i syfte att på sikt kunna utveckla metoder, teknik och arbetssätt för att göra mer omfattande åtgärder.
- Fortsatt prioritera en effektivisering av energianvändningen genom driftoptimering, förbättrat klimatskal, energieffektiv belysning (LED), utbyte av vitvaror och torkskåp i förskolor och installation av solceller.
- Vid nybyggnation på av staden markanvisad fastighet och där kommunala verksamheter bygger på egen mark, ska kravet vara en energianvändning om högst 55 kWh/m² och år med sikte på 45 kWh/m² och år.
- Fortsatt verka för att stadens personal ska kunna göra miljövänliga resor i tjänsten.
- I samband med renovering av till exempel simhallar tas ett större grepp om energianvändningen, exempelvis genom värmeåtervinning, optimerad styrning och LED-belysning.
- Fortsätta arbetet med att centralisera elavtalen för att säkerställa att även mindre elförbrukare fångas upp och ingår i det centrala avtalet.

MÅL 3 Ett klimatanpassat Stockholm

3.1 Stärkt förmåga att hantera effekter av skyfall

Etappmålet innebär att förmågan att förebygga störningar såväl i befintlig stadsmiljö som vid stadsutveckling behöver byggas upp under programperioden. Stadens fastigheter och verksamheter som riskerar att påverkas kritiskt av skyfall ska ha upprättat en förebyggande handlingsplan.

Exempel på åtgärder:

- Utveckla och fördjupa risk- och sårbarhetsanalys för värmebölja och skyfall för verksamheter samt fastigheter och upprätta handlingsplaner där påverkan kan bli kritisk.
- Bedöm risken för översvämning från ett 100-årsregn i detaljplan och säkerställ eventuella skyddsåtgärder.
- Ge samhällsviktig verksamhet en högre säkerhetsnivå så att funktionen kan upprätthållas vid en översvämning.
- Bygg mångfunktionella ytor som bidrar till att hantera skyfall.
- Säkerställ hållbar dagvattenhantering genom exempelvis gröna tak och genomsläpplig beläggning samt växtbäddar och skelettjordar med träd i stadsmiljön.
- Säkerställa en god funktion av systemen för drift och underhåll av dagvattenanläggningar.
- Identifiera särskilt översvämningsskänsliga geografiska områden och utred förslag till åtgärder.
- Väg in klimatanpassningsåtgärder i beslut om investeringar med perspektivet att dessa kan bidra till mervärden som ger andra vinster för samhället, exempelvis en attraktiv stad för boende, besökare och näringslivet.

3.2 Stärkt förmåga att hantera effekter av värmebölja

Etappmålet innebär att åtgärder riktas mot att göra Stockholm mer förberett att hantera höga temperaturer vid värmebölja, så att risken för negativ påverkan på människors liv och hälsa minskar.

Exempel på åtgärder:

- Genomför risk- och sårbarhetsanalyser för stadens verksamheter.
- Utöka stadsmiljön med mer grönska, vatten och vegetation som skuggar.
- Genomför temperatursänkande åtgärder på och i anslutning till byggnader för att säkerställa god inomhusmiljö.
- Ordna svalkande miljöer, exempelvis svala rum på boenden.
- Bygg mångfunktionella, svalkande utomhusmiljöer.
- Identifiera lösningar för att samla in regnvatten som kan återanvändas under perioder med torka.

Mål 4 Ett resurssmart Stockholm

4.1 Minskad resursanvändning och klokare konsumtion

Etappmålet innebär minskad användning av resurser och klokare val av produkter och tjänster. Under programperioden ska återbruket i Stockholm öka väsentligt och inom stadens verksamheter mångdubblas. Såväl dricksvattenförbrukningen som matsvinnet ska minska inom stadens verksamheter till 2023.

Exempel på åtgärder:

- Minimera matsvinn i stadens verksamheter.
- Minimera onödig materialåtgång genom väl planerade upphandlingar i stadens verksamheter.
- Underlätta för ökat återbruk genom exempelvis fler pop-up-återbruk, stationära återbruk, förstärkning på återvinningscentraler och åtgärder för ökat återbruk av textilier.
- Använda stadens interna återbrukscentrum, Stocket, som ett förstahandsalternativ i samband med inköp av möbler och inventarier till stadens verksamheter.
- Stärk planeringen för multifunktionella ytor och tillskapandet av platser, utrymmen och infrastruktur som möjliggör en cirkulär hantering av stadens resursflöden.
- Stimulera en delningsekonomi, exempelvis genom att främja bilpooler och andra delningstjänster.
- Vidareutveckla stadens miljöhänsynskrav i stadens program för upphandling och inköp och stärk inriktningen mot cirkulär ekonomi och avfallsförebyggande.

4.2 Ökad recirkulation av materiella resurser

Etappmålet innebär ökad materialåtervinning framför förbränning och omvandling till fjärrvärme för de material där det är möjligt. Till 2023 ska mängden plast som går till energiåtervinning minska till mindre än en tredjedel jämfört med 2019 års nivåer och såväl mängden matavfall som går till biogasproduktion som mängden fosfor som återförs i kretsloppet ska nära tredubblas under programperioden.

Exempel på åtgärder:

- Sorteringsanläggningen i Högdalen färdigställs i syfte att öka utsorteringen av ren matavfallsfraktion till biogasproduktion och samtidigt minska mängden plast till energiåtervinning.
- Utveckla kommunens avfallshantering avseende avfallsförebyggande insatser och bättre möjligheter att lämna ifrån sig avfall, med fokus på plast och matavfall.
- Verka för att nuvarande pilotverksamhet där trädgårdsavfall blir till biokol

och fjärrvärme skalas upp, antingen i egen regi eller av extern part i en regional anläggning.

- Utveckla möjligheter att lämna ifrån sig avfall i offentlig miljö i syfte att minska nedskräpning och spridningen av mikroplast, men även för att öka mängden avfall som får ett cirkulärt flöde.
- Verka för en fortsatt slamåterföring till åkermark i närtid genom aktivt uppströmsarbete. Framtida återföring av fosfor till åkermark bör vara en prioriterad fråga under programperioden.
- Arbeta för ett resurseffektivt återbruk av grus som används för sandning av gator och cykelväg under vinterhalvåret.
- Integrera avfallsfrågorna i planprocesserna i ett tidigt skede.
- Öka möjligheterna för stadens verksamheter och hyresgäster att sortera ut matavfall samt övriga avfallsfraktioner.
- Verka för att textilier tas om hand resurseffektivt så att mängden textilier som går till förbränning minskar.
- Utför informationsinsatser så att kunskapen hos allmänhet och företag om vad som klassas som farligt avfall, hur det sorteras och vart det ska lämnas ökar.
- Ta höjd för utrymmen för recirkulation exempelvis avfallshandlingens liksom infrastrukturens behov av utrymmen.
- Utveckla masshanteringsytor samt en metodik för masshantering, i syfte att uppnå en ökad recirkulation.

4.3 En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen

Den växande staden genererar stora materialströmmar både in i byggnader och infrastruktur, liksom en stor mängd avfall i samband med rivning, ny- och ombyggnationer. Etappmålet innebär att staden, genom rätt hantering, genererar en högre grad av cirkulation av schaktmassor och andra material inom byggprocessen.

Exempel på åtgärder:

- Använd byggvarubedömningen (BVB) och likvärdiga verktyg med avseende på resurshushållning vid materialval och fortsätt att ställa krav på att byggnadsmaterial är miljöbedömda och dokumenterade i en digital loggbok.
- Underlätta möjligheten att återanvända både schaktmassor och krossmaterial från entreprenadberg som uppkommer i samband med exploatering/ombyggnad på allmän platsmark och på kvartermark.
- Verka för att spillmaterial vid byggproduktion minimeras.
- Utredda förutsättningarna för fossilfria byggarbetsplatser.

Mål 5 Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem

5.1 Upprätthålla funktioner och samband för biologisk mångfald i stadens blå och gröna infrastruktur

Etappmålet innebär att åtgärder vidtas för att upprätthålla den biologiska mångfalden i staden och att staden kan växa samtidigt som livsmiljöer för växter och djur inte fragmenteras eller förorenas.

Exempel på åtgärder:

- Värna naturreservat och naturområden där intrång kan ge irreversibla förluster till exempel de områden som har tagit mycket lång tid för att etablera eller de områden som har ett strategiskt läge i den blågröna infrastrukturen.

- Tillskapa nya blå och gröna miljöer som bidrar till områdets ekologiska resiliens och robusthet vid ny bebyggelse.
- Verka för naturvårdsanpassad skötsel i både nyskapade och befintliga naturmiljöer, till exempel anlagda groddammar, gamla ekmiljöer och andra artrika inslag i det kulturlandskap som gett upphov till Stockholms särskilda naturkvaliteter.
- Förbättra de fysiska förutsättningarna för fisk, bottendjur, groddjur, sjöfåglar med flera i stadens vattenkosystem genom att avlägsna vandringshinder, återskapa vegetation i strandmiljöer och öka variationen i vattennivåer och vattenflöden.
- Delta i innovativa samarbeten där Stockholms grönområden kan utgöra testbädd i olika pilotprojekt (som exempelvis Vårbergstoppen och Fokus Skärholmen).

5.2 Ökat genomförande av förstärkningsåtgärder, ekologisk kompensation och naturvårdsskötsel

Etappmålet innebär att staden ska stärka förmågan att genomföra åtgärder som gynnar den biologiska mångfalden.

Exempel på åtgärder:

- Utvidga uppföljning av miljöövervakning och uppföljning av att åtgärder vidtas.
- Genomför särskilda satsningar på prioriterade arter och miljöer, både när det gäller skötsel, restaurering och förstärkningsåtgärder.
- Utveckla interna IT-verktyg för naturvårdsskötsel.
- Vidareutveckla Stockholms biotopdatabas för att kunna arbeta vidare med landskapsanalyser som kunskapsunderlag för fysisk planering.
- Underlätta användningen av biotopdatabasen och digitala kartor för stadens kontor och bolag genom innovativ utveckling av webbaserade verktyg.
- Utveckla processer och verktyg som till exempel grönytefaktorn för att arbeta med biologisk mångfald inom stadsplanering.

5.3 Ökad andel livsmedel och varor i stadens inköp som gynnar biologisk mångfald

Etappmålet innebär att staden vid upphandling och inköp i ökad utsträckning konsumerar varor med miljömärkning och utifrån ambitionen att maten ska vara god, näringsrik, hållbar, integrerad, trivsamt och säker i enlighet med stadens Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat. Under programperioden ska andelen ekologiska livsmedel av inköpta måltider och livsmedel till stadens verksamheter öka från hälften till drygt två tredjedelar.

Exempel på åtgärder:

- Öka andelen ekologiskt producerade varor i stadens inköp samt ett ökat utbud av vegetariska livsmedel och varor producerade i nivå med svenska djurskyddsregler.
- Vid inköp och upphandling ställa krav på god djurhållning.
- Vid inköp och upphandling använda Världsnaturfondens köttguide och konsumentguide för fisk följs, i syfte att bidra till den biologiska mångfalden samt till fiskbestånden i haven.

5.4 Förbättrad vattenkvalitet i stadens sjöar, vattendrag och kustvatten

Etappmålet innebär att staden aktivt verkar för att Stockholms vattenförekomster uppnår god ekologisk och kemisk status, enligt EU:s vattendirektiv. Stadsnära vatten av god kvalitet är ett av Stockholms varumärken och bidrar till en levande och resilient stad. Till 2023 ska vattenkvaliteten i Stockholms vattenförekomster förbättras betydligt och mängden mikroplaster minska.

Exempel på åtgärder:

- Intensifiera det operativa åtgärdsarbetet i den befintliga miljön samt vid exploatering och större ombyggnationer enligt de lokala åtgärdsprogrammen för att nå miljö kvalitetsnormerna inom ut-satt tid.
- Aktivt arbeta för ett effektivt genomförande av vattenrelaterade åtgärder, till exempel rening av förorenat dagvatten, förbättrandet av fysiska livsmiljöer i urban vattenmiljö, åtgärdandet av pro-blem som härrör från gamla utsläpp och förorenade områden samt uppströms arbete för att minska användning och spridning av ämnen och material som påverkar vattenmiljöerna.
- Tillse att den långsiktiga miljöövervakningen av stadens vattenförekomster även fortsättningsvis fortgår så att effekterna av åtgärdsgenomförandet kan följas och underlag för statusklassificering och normsättning ständigt kan förbättras.
- Aktivt verka för ett helhetsperspektiv och skapa multifunktionella anläggningar som skapar mervärden ur flera perspektiv än bara dagvattenrening.

Mål 6 Ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö

6.1 Minskad exponering av kvävedioxid och partiklar för stadens medborgare

Etappmålet innebär att exponeringen för skadliga halter av kväveoxid i luften ska minska un-der programperioden. För att minska halterna av kvävedioxid så måste utsläppen från vägtra-fiken minska ytterligare och staden har en viktig roll i att begränsa den typen av trafik som genererar utsläpp.

Exempel på åtgärder:

- Verka för en förnyelse av fordonsflottan och ökad elektrifiering.
- Verka för ökad efterlevnad av miljözonsreglerna för tunga fordon.
- Genomför åtgärder såsom dammbindning, spolning och städning av gator.
- Arbeta för optimerad byggtrafik och godstrafik till exempel genom bygglogistik och krav på ar-betsmaskiner samt samlastning.
- Fortsätt utvärdera miljösensorer som en metod för dynamisk trafikstyrning baserat på luftkvali-teten.
- Följa upp och utvärdera miljözonen på Hornsgatan.
- I samråd med kommunstyrelsen löpande följa om ytterligare enskilda gator överskrider miljö-kvalitetsnormerna. Dynamiska miljözoner kan då bli aktuella.
- Verka för styrmedel för att minska antalet bilar med dubbdäck.

6.2 Minskat omgivningsbuller

Etappmålet innebär att stockholmarna i mindre utsträckning utsätts för skadliga nivåer av bul-ler. Staden ska, utifrån sitt ansvarsområde, arbeta med att begränsa bullret vid källan och årli-gen genomföra bulleråtgärder för såväl bostäder som rekreationsområden, skolgårdar och andra offentliga platser.

Exempel på åtgärder:

- Använd ljuddämpande arkitektur vid stadsbyggnad
- Ge bidrag för ljudreducerande fasadåtgärder
- Förbättra befintliga bullerskyddsskärmar
- Ökat fokus på åtgärder vid källan
- Arbeta med trafikstyrning och hastighetssänkning
- Elektrifiering av transportsektorn
- Ställ krav i upphandling på exempelvis dubbfria och lågbullrande däck

Mål 7 Ett giftfritt Stockholm

7.1 Minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter

Etappmålet innebär att staden driver utvecklingen mot en minskad användning av skadliga kemikalier, genom att följa den egna organisationens relaterade handlingsplaner samt att verka för en ökad medvetenhet om kemikalier bland stockholmarna. Under programperioden ska antalet kemiska produkter som innehåller utfasningsämnen i stadens verksamheter reduceras med över en tredjedel och kraven på miljöbedömning av kemiska produkter i bygg- och anläggningsprojekt ska öka avsevärt.

Exempel på åtgärder:

- Fortsätta arbetet med kemikaliesmarta förskolor och verka för en giftfri miljö i förskolan och skolan.
- Ersätt produkter med oönskat innehåll mot bättre alternativ genom inköp och upphandling.
- Dokumentera de kemiska produkter samt bygg- och anläggningsvaror som används i stadens verksamheter, med hjälp av Chemsoft och Byggvarubedömningen.
- Fortsätt utveckla redan framtagna vägledningar och utbildningar (om bland annat Chemsoft och Byggvarubedömningen).
- Genomföra kommunikationsinsatser om det egna kemikaliearbetet både internt och externt för att inspirera till att minska användningen av miljö- och hälsofarliga kemikalier.

6. Stöd och system i miljöarbetet

System som förvaltningen arbetar med

Chemsoft – kemikaliehanteringssystem

Kemikaliehanteringssystemet Chemsoft används dels för att kartlägga kemikalieanvändningen i Stockholms stads, och dels för att byta ut vissa farliga ämnen som används mot bättre alternativ. Lagstiftningen kräver att alla som bedriver en verksamhet ska ha koll på vilka farliga kemiska produkter som man använder, bland annat genom att ha en kemikalieförteckning. En kemisk produkt är ett kemiskt ämne eller en blandning av olika kemiska ämnen.

Exempel på kemiska produkter:

- Städ produkter och andra rengöringsmedel
- Målarfärg
- Desinfektionsmedel
- Handdiskmedel
- Maskindiskmedel
- Bekämpningsmedel/biocider
- Smörjoljor
- Limmer och lacker
- Laboratiekemikalier.

Det kan vara svårt att veta vilka produkter som är kemiska produkter. Här kommer några exempel på produkter som INTE är kemiska produkter, och som alltså inte ska läggas in i Chemsoft:

- Kosmetiska och hygieniska produkter, t.ex. handtvål, hårspray, smink (även teatersmink), tandkräm, schampo, balsam, hudkräm
- Läkemedel
- Avfall från kemikalier
- Livsmedel
- Varor.

Alla dessa produkter omfattas av annan lagstiftning, de har inte samma märkningskrav som kemiska produkter.

Med Chemsoft förenklas arbetet med kemikalieförteckningen. Systemet uppdateras kontinuerligt av respektive avdelning för varje lokal. Användandet av utfasningsämnen, (röd triangel) och riskminskningsämnen, (gul triangel) ska anges före varje årsskifte med uppskattad mängd. Förvaltningen hade i december 2020 inga utfasningsämnen.

Utfasningsämnen och riskminskningsämnen

Alla kemikalier är inte farliga men kan ändå innebära miljö- eller hälsorisker om de hanteras fel. Farliga kemikalier kan orsaka olika typer av skador på människor, allt från mild hudirritation till cancer och de kan också ha en betydande påverkan på miljön. Enligt stadens kemikalieplan ska den grundläggande principen vara att utfasningsämnen ska fasas ut ur kemiska produkter (och varor) som används i staden och att prioriterade riskminskningsämnen bara får användas om man kan säkerställa att användningen är säker.

Utfasningsämnen har så allvarliga egenskaper att de på sikt inte ska användas alls i samhället. Exempel på prioriterade riskminskningsämnen är allergiframkallande ämnen, ämnen med mycket hög akut giftighet, potentiella PBT-ämnen eller ämnen som är miljöfarliga.

Substitution

Det är viktigt att vi tillsammans börjar hitta vägar för att i första hand ersätta produkter med utfasningsämnen. När man ska börja fundera över substitution är det alltid bra att starta med att ställa sig frågorna ”Vad använder vi produkten till? ”Behövs den verkligen, eller kan den avvecklas och lämnas som farligt avfall”? ”Vad har den för funktion”?

Mer finns att läsa på intranätet, under Chemsoft – kemikaliehanteringssystem. Självva systemet finns under Favoriter på stadens intranät.

Stocket

På Stocket går det att hitta begagnade möbler och annat från stadens verksamheter. Vi kan också annonsera ut möbler, växter och annat som vi inte behöver. Det är också möjligt att göra efterlysningar. Tjänsterna är kostnadsfria. Stocket finns under Favoriter på stadens intranät.

Hantera Livs – kostdatasystem

Kostsystemet Hantera Livs är infört på stadens förvaltningar för att tillsammans följa upp klimatpåverkan (CO₂e/koldioxidekvivalenter per kg livsmedel) från stadens samtliga centralt upphandlade livsmedelsleverantörer. Det finns minst en systemadministratör per avdelning.

Kemikaliesmart förskola

Efter ett gediget arbete på stadsdelens förskolor ”Inomhus” enligt stadens kriterier för kemikaliesmart förskola fortsätter arbetet med ”Byggnad och Utomhus” tillsammans med förvaltningens lokalenhet och fastighetsägarna.

Mall till handlingsplan i Vägledning och goda exempel för Kemikaliesmart förskola
På sidan 33-34 i vägledningen finns en mall med följande åtgärdsförslag:

Inomhus

1. Rensa bland icke-leksaker
2. Rensa bland leksaker
3. Skapa rutiner för att hantera bild- och formmaterial på ett säkert sätt
4. Tänk till vid inköp
5. Utbilda chefer och personal
6. Tvätta textilier regelbundet
7. Var noga med handtvätt
8. Välj kemikaliesmart för hygien och rengöring
9. Ha rutiner för kemikaliehanteringen
10. Se över städning och rutin för felanmälan
11. Ha rutiner för felanmälan av ventilationen
12. Diska rätt med storköksmaskin
13. Servera mer ekologisk mat
14. Välj rätt förpackningar
15. Välj rätt engångsartiklar i köket
16. Undvik non-stick-beläggning
17. Kök och servering - Välj bra material
18. Byt ut gamla madrasser och möbler
19. Välj textil och mattor av naturmaterial

Åtgärder byggnad och utomhus

På sidan 28 i vägledningen finns följande åtgärdsförslag:

20. Ställ rätt krav på byggtreprenörer

När det ska byggas nytt eller renoveras på förskolan är det viktigt att använda material utan miljö- och hälsoskadliga ämnen. Ställ därför krav på att entreprenören använder sig av miljöbedömningssystem som Byggvarubedömningen eller Sunda Hus. Även Svanen har miljöbedömningssystem för byggnader.

21. Skaffa kunskap om lekutrustningen

Leksaksdirektivet gäller inte den fasta lekutrustningen utomhus. Den ska därför miljö bedömas med de system som nämns i åtgärd 20. Sand till sandlådor: se särskilda krav.

Exempel på material som är olämpliga att ha på en förskolegård och i en parklek:

- Gamla bildäck
- Tryckimpregnerat trä och kreosot impregnerat virke
- Övriga bitar av byggmaterial som t ex PVC-rör, armaflex-isolering (flamskyddsmedel), kablar (ftalater, tungmetaller), kabeltrummor och lastpallar (tungmetaller).
- Målarfärg som inte är barnanpassad (t ex fasadfärg).

22. Inled dialog om material på golv och vägg

Det är mycket vanligt med PVC-golv på förskolor och hos parklekar. PVC-golv och tapeter kan innehålla ftalater, tungmetaller, klorparaffiner och flamskyddsmedel. Inled en dialog med fastighetsägaren och ta reda på vad det är för material på verksamhetens golv och väggar. Det här är fastighetsägarens ansvar men hyresgästen kan vara med och diskutera materialval vid renovering.

23. Följ stadens granulatrekommendation

Konstgräs och mjuka fallskydd av gummi avger mikroplaster och kan innehålla en blandning av många ämnen, varav flera kan vara skadliga. Miljöförvaltningen har tagit fram en rekommendation för användning av konstgräs, gummigranulat, plastgjutet gummi och andra syntetiska material.

- Minimera ytorna med konstgräs och gummimaterial vid planering
- Kravställ de material som köps in
- Följ upp kraven för att veta att de efterlevs
- Utforma och sköt ytor så att spridningen av mikroplast till dagvattnet och omgivningen minskar.

Centrala dokument i miljö-, klimat- och hållbarhetsarbetet

Finns under Styrdokument på stadens intranät

[Stadens styrdokument - Stockholms stad \(start.stockholm\)](#)

Övergripande dokument

Stockholms stads budget 2022

Möjligheternas Stockholm - Vision 2040

Miljö- och klimatprogram

Miljöprogram för Stockholms stad 2020-2023

Klimathandlingsplan 2020-2023

God, hälsosam och klimatsmart mat – Matstrategi för Stockholms stad

Mat och måltidspolicy för äldreomsorgen i Stockholms stad 2019

Stockholms stads kemikalieplan 2020-2023

Vägledning och goda exempel för Kemikaliesmart förskola 2020

Handlingsplan för biologisk mångfald 2020-2023

Stockholms stads handlingsplan för minskad spridning av mikroplast 2020-2024

Stockholms stads program för inköp 2020-2023
Riktlinjer för förnybar energi i stadens egna fastigheter
Fordonsstrategi för kommunkoncernen Stockholms stad
Grönare Stockholm, Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden
Stockholms stads handlingsplan för god vattenstatus
Stockholm Vatten och Avfall: Avfallsplan för Stockholms kommun 2021-2024

Kommer under 2022

Handlingsplan för klimatanpassning
Handlingsplan för plastanvändning

Agenda 2030

Agenda 2030 – sida på stadens intranät, och Globala målen, www.globalamalen.se
Hållbarhetsrapport 2021, Stockholms stad
Jämställdhet - Program för ett jämställt Stockholm
Program för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck
Program för barnets rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck
Barn – Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022
Delaktighet – Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023
Strategi för en äldrevänlig stad (underlag för program) 2017
Kulturstrategiskt program för Stockholms stad 2021
Idrottspolitiskt program 2018-2022
Stockholms stads strategi för det rörliga friluftslivet
Säkerhetsprogram 2020-2023
Trygghetsprogram 2020-2023
Stockholms stads riktlinjer för arbetet med nationella minoriteters rättigheter 2018

